TÜRKİYE DIYANET VAKFI YAYINLARI

İYİ MÜSLÜMAN

Dr.İsmail Lütfi ÇAKAN

Duzenleyen:bilginDK
2018-07-11

TÜRKİYE DİYANET VAKFI
YAYIN MATBAACILIK VE TİCARET İŞLETMESİ
Meşrutiyet Cad. Bayındır Sok. No. 55 Kızılay/ANKARA
Tel : 118 59 49 - 117 00 09 - 125 27 75 Telex: 43433 TDVK.

89.06.0005.8

Dizgi:
Ajans Emel Tel: 125 55 39

Baskı:
Emel Matbaacılık San. Ltd. Şti.
Tel: 118 34 96 — 125 78 09

Kapak ve Sayfa Düzeni:
Halil Öztürk

TÜRKİYE DİYANET VAKFI YAYINLARI

İYİ MÜSLÜMAN

Dr. İsmail Lütfi ÇAKAN

DÖRDÜNCÜ BASKI

ANKARA - 1989

Bu Kitap
Din İşleri Yüksek Kurulu'nun
4.10.1983 gün ve 95 sayılı kararıyla
yararlı görülmüştür.

●

© Bütün Yayın Hakları Türkiye Diyanet Vakfı'na aittir.

●

Dördüncü Baskı, Ocak 1989, 5000 Adet.

SUNUŞ

Günden güne gelişen teknik ve medeniyet insanlara, pekçok rahat ve kolaylıklar sağlarken birtakım problemleri de beraberinde getirdi. Günümüz insanının, eskiye göre daha rahat olsa da mutlu olduğunu söylemek mümkün değildir.

Sosyal ve ekonomik sebeblerin ortaya çıkardığı bunalımlar, ruhî ve manevî gerginlikler, onu yıpratmakta, huzursuz kılmaktadır. O artık kendi evinde her an bütün dünya ile birlikte yaşamakta, dünyanın gam ve gasvetini sırtında hissetmektedir.

Ömründe hiç sinemaya gitmediğini söyleyerek övünen bazı muhafazakâr ailelerde bile sinema (televizyon) evin baş köşesine oturmuş bütün haşmetiyle hükümranlığını sürdürüyor.

Süratli haber ulaşımı, sinir bozucu, gürültülü ışıklar, sakin, düşünen, duyan insanı ortalıktan alıp götürüyor. Bu ortam,müstesna zekâların, büyük kafaların doğup gelişmesini engelliyor.

Günümüz insanının büyük hacimli kitap şöyle dursun, okumağa bile vakti yok. O, dinlemek ve seyretmekle avunuyor.

El kitapları serimiz belli konuları, millî ve manevî değerlerimizi az-öz ve doğru bir muhteva ile okuyucuya sunma amacını taşımaktadır. Bu yayınlarımızla irfan hayatımıza az da olsa bir hizmet edebilirsek kendimizi bahtiyar sayarız. Yüce Mevlânın yardımlarını dileriz.

TÜRKİYE DİYANET VAKFI

ÖNSÖZ

*Hızla değişen kıymet hükümleri neticede iyilik ve iyi insan kavramlarını da etkiledi. Şimdi artık, toplumumuzun değişik kesimleri, iyiliği ve iyi insanı "**kendilerine göre**" ve pek tabii olarak farklı şekillerde tanımlamaktadır. Oysa iyiliğin ve iyi insanın değişmeyen ölçüleri ve nitelikleri olmalıdır ve vardır da...*

*Hemen işaret edelim ki, her şeyin ölçüsü, İslâmî tesbit ve tariflerdir. Yani iyi, dinimizin "**iyi**" dediğidir; iyilik de dinimizin "**iyilik**" diye bildirdiğidir.*

*Bu noktadan hareketle bu kitapçıkta, Peygamber Efendimizin "**İyi müslüman**"ı tarif eden mübârek sözlerinin bir kısmını, kısa açıklamalarla bir araya getirmeye çalıştık. Böylece bir yandan "**iyi müslüman**" ve "**iyi insan**" olmanın yollarını araştırırken, bir yandan da "**kendilerine göre**" iyilik ve iyi insanı tarif edenlere dinî gerçekleri hatırlatmak istedik.*

*Öte yandan kendisini ve yaşayışını daha kötülerle kıyaslayarak "**iyi**" olduğu sonucuna varan ve bununla avunanlarımızı da uyarmaya çalıştık. Böylece bu kitapçık, bir bakıma "**kendi kendini tenkid**" görevini üstlenmiş olmaktadır. Sanıyorum böylesi bir otokritiğe, günün müslümanları olarak hepimizin şu ya da bu ölçüde ihtiyacı bulunmaktadır.*

İyilikte ve iyi olmakta Cenâb-ı Mevlâ yardımcımız olsun...

Dr. İsmail L. ÇAKAN
Bağlarbaşı: 6 Temmuz 1983
25 Ramazan 1403

GİRİŞ

İYİLİK ÜZERİNE

İyiliği istemeyen bir toplum, iyi olmaktan, "iyisin" diye takdir görmekten hoşlanmayan bir insan düşünmek, normalde, mümkün değildir. Herkes "iyi" olmayı ister, "iyisin" denilmesine sevinir. Çünkü sevgili Peygamberimizin ifade buyurdukları gibi ***"iyilik insanın hamurunda mevcut, fıtratına mevdu bir haslettir"***(1)

Bu noktadan hareketle iyiliği bir insanlık ideali olarak tarif etmek mümkün gözükmektedir.

Eğitim-öğretim kurum ve metodları, bu alanda yapılan yatırımlar hep bu ortak ide-

---

1. İbn Mâce, Mukaddime 17.

ali gerçekleştirmek yani iyi insan yetiştirmek içindir. Değişik doktrin ve toplumların "iyi" nin tarifinde farklı görüşlere sahip olacakları da açıktır. Kimi üretken insanı "iyi" kabul ederken kimileri de "insanlık değerlerine saygılı" olanları "iyi" görecektir. Bu da bir başka eğitim-öğretim ve kabul meselesidir.

Tarifler ne kadar değişiklik gösterirse göstersin, hepsinde hadd-i müşterek (ortak yan) "iyi" liktir. Herkes kendi kabulüne göre bir "iyi" insan yetiştirme çabasındadır. Müslümanlar için de "iyi" olması istenen "müslüman"dır. "İyi müslüman", müslüman toplumun sahip olmak istediği insan tipidir. Çünkü "iyi müslüman" iyi insandır.

Dinimiz iyiliği "birr" kelimesiyle ifade eder. "Hayr", "efdal" ve "ekmel" kelimeleriyle ifade edilen de "iyi"liktir. Peygamber Efendimiz bir hadis-i şeriflerinde birr'i *"huy güzelliği"* (2) olarak tarif buyurur.

Birr'in hadislerdeki diğer tarif ve fonksiyonu da şöylece özetlenebilir. *"İyilik (birr),*

2. Müslim, birr 14—15; Tirmizî, zühd 52; Darimî, rikak 73; Ahmed b. Hanbel, IV, 182

kalbin tatmin olduğu(3) *"nefsin itminana erdiği"*(4) *"göğsünün inşirah duyduğu"*(5) *her şey"dir. "İyilik, Cennete sevkeder"*(6)

İyi Olmanın Şartları

Birr ya da "huy güzelliği" kendiliğinden meydana gelmez. Belli bazı şartların yerine getirilmesine bağlıdır. İyilik şartlarına uyulmaksızın kuru bir iddia ile iyiliğe kavuşulmaz, iyi olunmaz.

İyi müslüman olmanın şartları en özlü şekilde bir âyette şöyle sıralanmıştır:

"Yüzlerinizi doğuya veya batıya çevirmeniz iyilik değildir. Lâkin asıl iyilik; Allah'a, âhiret gününe, meleklere, kitaplara, peygamberlere inananların iyiliğidir ve sevgisini yüreğinde duya duya yakınlarına, yetimlere, düşkünlere, yolculara, yoksullara ve kölelere infak eden, namaz kılan, zekât veren ve ahidleştiklerinde ahidlerine vefa gösterenler, zorda, darda ve savaş alanlarında sabredenlerin iyiliğidir. İşte bunlar doğru

---

3. bk. Ahmed b. Hanbel, IV, 228
4. bk. Darimî, büyû' 2; Ahmed b. Hanbel, IV, 194
5. bk. Ahmed b. Hanbel, IV 227
6. Buharî, edeb 69; Müslim birr 103-105; Ebu Davud edeb. 80; Tırmizi. I. 46, birr 46; İbn Mâce, mukaddime 7; Darimî, rikak 7; Muvatta, kelâm 16; Ahmed b. Hanbel, I., 8. 384, 405, 432

olanlardır ve Allah saygısıyla dolu olanlar da ancak bunlardır."(7)

Görüldüğü gibi bu âyet iyi insan ve iyi müslüman'ı temelde üç vasıfla tanıtmaktadır:

1. İman (İnanç sağlamlığı ve doğruluk),
2. İnfak (mal sarfetmek),
3. İbâdet, sabır, vefa ve feragat.

İman

Dinimize göre herşeyin temeli İslâm imanıdır. İmansız hiç bir şeyin kıymeti yoktur. Bu sebeple imansız iyilik de iyi insanlık da olamaz. Ancak imanlı insan iyi olmaya namzeddir. Çünkü bizzat iman, değerler manzumesi ve iyiliğe yönelme irâdesidir. Nitekim Allah Teâla *"İnanan ve iyi işler yapanlar halkın en hayırlıları, en iyileridir."*(8) buyurmuşlardır.

Öte yanda dinimize göre iyilik, âhirette de geçerli olan iyiliktir.(9) Bunun yegâne yolu da

---

7. el-Bakara (2), 177

8. el-Beyyine (98), 7

9. bk. Buhârî, salât 48, cihad 34; Ebû Davud, salât 12

imanla yapılmış olmasıdır. İmansızın iyiliği bu açıdan söz konusu değildir.

İnfak

Allah sevgisi ve iyilik duygusu ile fakir akrabadan başlamak üzere yetimler, düşkünler, yolcular, yoksullar ve kölelere yardım yapabilenler iyi insan olmanın ikinci şartını da yerine getirmiş demektirler. İmanlı olmasına rağmen infak noktasında verimsiz ve cimri davrananlar —iddiaları ne olursa olsun— İyi insan olamazlar. Bilhassa iktisâdî şartların giderek ağırlaştığı zamanımızda iyi müslüman olmak için "eli açık adam" olmak gerekmektedir.

Gerçek mü'minler tanıtılırken Kur'an-ı Kerim'de hemen daima mal ve canlarıyla Allah yolunda cihad edenlerden söz edilir. Öncelikle malla cihad'a yer verilir.(10)

İnfak belli bir kaliteye de sahip olacaktır. Mal sarfındaki kaliteyi, *"sevdiğiniz şeylerden sarfetmedikçe iyiliğe ulaşamazsınız"*(11) meâlindeki

---

10. Meselâ bk. el-Hucurât (49), 15

11. Al-i İmran (3), 92.

âyette bulmaktayız. Sevilen şeyleri, seve seve infak etmek ve bunu asla bir karşılık beklemeden, sadece Allah rızası gibi yüce bir amaç uğrunda yapmış olmak "iyi müslüman"lık için şart olmaktadır. *"(İyiler) yoksula, yetime ve esire O'nun sevgisi için yedirirler; "biz size sırf Allah rızası için yediriyoruz, sizden bir karşılık ve teşekkür beklemiyoruz.," derler"*(12).

O halde istemeye istemeye ya da başka niyetlerle mal sarfetmek, iyilik yapmak ve iyi olmak demek değildir.

İnfakta ölçü, verilenin ihtiyacı ya da kimliği değil; kim için verildiğidir. Gerçekte Allah için veriliyorsa, O'na göre bir tasarrufta bulunmak gerekir.

İbadet ve Ferâgat

Ayet-i kerimeye göre iyi olmanın üçüncü şartı, nefis terbiyesini gerçekleştirecek olan ibâdetleri yerine getirmek, ahde vefa göstermek, hayatın ve cihadın zorluklarına katlanmak, tek kelime ile feragat'tır.

Kulluk görevlerinde tembellik edenler iyi

---

12. el-İnsan (76), 8-9

olma yolunda değillerdir. Çünkü ibâdetler "iyi" niteliğinin kazanılmasının araçlarıdır. Huy güzelliği kulluk görevlerinin imkân ölçüsünde eksiksiz yerine getirilmesiyle temin edilebilir. Namazın büyük-küçük kötülüklerden alıkoyduğunu bildiren âyeti(13) burada hatırlamak, ibâdetlerin "iyi" olmaktaki rollerini ifadeye yetecektir.

İbadetsiz "iyilik" zirvesine ulaşmak, araçsız-gereçsiz sarp kayalara tırmanmaya kalkmak gibidir, sonu hüsran ve başarısızlıktır.

Diğer taraftan hepimiz biliriz ki, rahat günlerinin, esenlik zamanlarının iyiliği kısmen ucuz bir iyiliktir. Can tehlikesinin söz konusu olduğu harb alanlarında sabırla hareket etmek, zorda ve sıkıntıda kalındığı anlarda da dişlerini sıkıp sıkıntıları göğüslemek iyiliğin gerçek göstergeleridir. Meâlini verdiğimiz âyet, bu hususu pek kesin bir şekilde ifade etmektedir. Aynı gerçek bir başka âyette de şöyle dile getirilmiştir: *"Ey inananlar, sizi can yakıcı bir azaptan kurtaracak kazançlı*

---

13. el-Ankebût (29), 45

bir yolu göstereyim mi? Allah'a ve Peygamberine inanır Allah yolunda mallarınızla, canlarınızla cihad edersiniz. Bilseniz bu sizin için en iyi yoldur."(14)

Demektir ki, gerektiğinde inançları uğrunda, Allah yolunda can vermeye hazır bir ruh hali içinde bulunmayan "iyi" niteliğinden uzaklardadır.

"İyi" olma iradesi, daha bazı hususların yerine getirilmesini de gerektirir. Bunlardan birkaçını şu âyet meâllerinden öğrenmekteyiz:

"... İyilikte ve fenalıktan sakınmakta birbirinizle yardımlaşınız!..."(15) *"Ey inananlar, gizli konuştuğunuz zaman günah işlemeyi, düşmanlık etmeyi ve Peygambere karşı gelmeyi fısıldaşmayın; iyilik yapmayı ve Allah'a karşı gelmekten sakınmayı konuşun. Kıyâmet günü huzurunda toplanacağınız Allah'tan sakının..."*(16)

Anlaşılmaktadır ki, iyi olabilmek için iyilik konusunda iyilerle, iyilik severlerle yardımlaşmak, yani iyiliği ferdî plandan müessese planına, haltta toplum planına çıkarmaya çalışmak gerekmektedir.

---

14. es-Saff (61), 10-11
15. el-Maide (5), 2
16. el-Mücâdele (58), 9

İyilik, mademki iyilik olsun diye yapılacaktır, o halde ondan yararlanacak olanlar ne kadar fazla olursa, iyilik o kadar hedefine yaklaşmış olacaktır. Bu sebeple de iyilerin en büyük özelliği kıskanç olmamaları, alabildiğince duygu cömertliği ve uygulama rahatlığı içinde bulunmalarıdır.

İyi insanın iyilere destek, kötülere köstek olması pek tabiîdir. *"Ey inananlar, Allah'a karşı saygılı olun ve iyilerle beraber bulunun!"*(17) âyeti kerimesi de biz müslümanları bu konuda ciddî bir şekilde uyarmaktadır. Çünkü "iyilerin tembelliği, kötülerin faaliyetidir."

İyilik, peşin faydası toplum tarafından görülecek, karşılığı da Allah katından alınacak bir yüceliktir. Müslüman bu yüceliğe kendini namzed bilmelidir. Aksi halde iyi olmak da iyilik de sadece bir hayal olmaktan öte bir anlam taşımaz.

Şimdi en büyük "iyi"nin, örnek kul, son rasûl Muhammed Mustafa Sallallahu aleyhi ve sellem'in hadîsleri ışığında "iyi" müslüman" ve "iyi insanın" niteliklerini birlikte gözden geçirebiliriz....

---

17. et-Tevbe (9), 119

"Allah katında en iyiniz,
Allah
saygısı en üstün olanınızdır..."

•

(el-Hucurât (46) 13)



"En iyiniz,
ahlâkı en üstün olanınızdır."

•

(Hz. Muhammed)

İYİ MÜSLÜMANIN NİTELİKLERİ

İYİ NİYETLİDİR

عَنْ عُمَرَ بْنِ الخطابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ: «انما الأعمالُ بالنيات وانما لكل امرئ ما نوى فمَنْ كانت هجرتُهُ الى الله ورسوله فهجرتُهُ إلى الله ورسوله ومَنْ كانت هجرتُهُ الى دنيا يُصيبُها او الى امرأة يَنكحُها فهجرتُهُ الى ما هاجر اليه.»

Ömer b. el-Hattâb' (r.a.) den;

Peygamber Efendimiz (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Amellerin değer ölçüsü, niyetlerdir. Herkesin eline geçecek olan da niyet ettiğidir. Binaenaleyh kimin hicret (etmekteki niyet)i Allah ve Rasûlü ise, onun hicreti Allah ve Rasûlünedir; kimin de hicret (etmekteki niy-

yetiği, ele geçireceği bir dünyalık ya da evleneceği bir kadın ise, onun hicreti de kendi niyet ettiğinedir."(18)

Niyet Deyip Geçmeyelim

Yüce Rabbımız, mükerrem varlık olarak insanı yaratmıştır. İnsanın en değerli organı kalbtir. Kalbin en değerli işi ise, niyet ve yönelişlere sahne olmaktır. Demek oluyor ki, en kıymetli varlığın, en kıymetli organının, en kıymetli işi niyettir.

Niyet, en kısa ifâdesiyle iç yönelişi demektir. Hareketlerin temelinde yatan plan ve projedir. Bü yüzden de bu hareket ve davranışların değeri, temeldeki niyetlerle ölçülmektedir. Çünkü Allah katında görüntü hiç önemli değildir. Bu gerçeği sevgili Peygamberimiz bir hadis-i şeriflerinde şöylece bildirmişlerdir: *"Allah sizin suret ve şekillerinize değer vermez, kalblerini(zdeki yönelişlerini)ze değer verir."*(19) Bu sebeple "niyet" deyip geçemeyiz. Her bi-

---

18. Buharî, bed'u'l-vahy, 1, iman 41, nikah 5; Müslim, imare 155; Ebu Davud, talâk 11; Tirmizi, fedâilu'l-cihad 16; Nesâi, tahare 59; ibn Mâce, zühd 26;
19. Müslim, birr 32; İbn Mâce, zühd 9; Ahmed b. Hanbel, II. 285, 539

rimiz biliriz ki, hatalı plan üzerine sağlam bina yapmak mümkün değildir. Aynı şekilde niyetsiz ya da iyi bir niyete dayanmadan, Allah katında değer ifade edebilecek bir amel işlemek de mümkün değildir. Nitekim hadisimizde yer alan *"Herkesin eline geçecek olan niyet ettiğidir."* ifadesi bunu açıkca ortaya koymaktadır. Mecelle'de de aynı durum, hadisimizden mülhem olarak, "Bir işten maksat ne ise, hüküm ona göredir."(20) şeklinde maddeleştirilmiştir.

"Ummu Kays'ın Muhâciri"

"Niyet hadis" diye meşhur olan hadisimizin vürûd sebebi olan olay, niyetin ne kadar büyük önem taşıdığına ışık tutmaktadır. Şöyleki; adamın bir Ummu Kays adındaki kadınla evlenmek ister. Kadın, Medine'ye göç etmesi halinde kendisiyle evlenebileceğini söyler. Ummu Kays'a vurgun olan adam da kalkar, hicret eden müslümanlarla birlikte Medine'ye göçer. Durumdan haberli olan

---

20. Mecelle, Kavaid-i fıkhiyye, mad. 2

müslüman muhâcirler, bu adamla kendileri arasında hicret açısından bir fark bulunup bulunmadığını merak ederler. Vaziyeti sevgili Peygamberimize haber verirler. Efendimiz de farkı ve işin temel prensibini *"Amellerin değer ölçüsü, niyetlerdir...."* buyurarak açıklar. "Elde edeceği bir dünyalık ya da evleneceği bir kadın için hicret eden"in gerçek muhâcirlerle bir tutulamayacağını ortaya koyar.

Bu durumun kesinlik kazanmasından sonra müslümanlar, bahis konusu şahsa zaman zaman "Ummu Kays'ın muhâciri" diye takılmışlardır.

Demek ki, yapılan iş ne olursa olsun, beklenen neticeyi vermesi için iyi bir niyete dayanmak zorunludur.

Niyetin En Güzeli

Hiç şüphesiz her şey gibi niyetin de güzeli, en güzeli, iyisi, en iyisi; kötüsü, en kötüsü vardır. Hedefi âhiret olan niyet güzel ("hasen"); hedefi, Allah rızası olan niyet ise, en güzel ("ahsen")dir. Dünyaya yönelik olan niyet kötü ("seyyi'"), sözde âhirete, aslında dünyaya yönelik olan niyet ise en kötü ("esve")dür.

Bursalı İsmail Hakkı hazretleri, birinci niyet çeşidinin ebrâr yani iyiler'e ait olduğunu; ikinci türün ise, mukarrabûn'a yani gerçekte Allah'a yakın olanlara has olduğunu açıklamakta; kötü niyetin kâfirlere, en kötü niyetin de münafıklara ait bulunduğunu bildirmektedir.(21)

Biz burada "iyi niyet" derken, çıkar kaygısından uzak, âhirete ve Allah rızasına yönelik niyeti kasdetmekteyiz. "Samimiyet" veya "ihlâs" da diyebileceğimiz iyi niyet, müslümanın iç dünyasının vazgeçilmez sağlık alâmeti, iyilik ışığıdır. Bu ışıktan yoksun olan kalb kararmış, sağlığını kaybetmiş demektir. Müslüman, davranışlarına uygun iyi bir niyet taşımaz ise, yani özü sözüne, kalbi işine uymazsa, en kötü niyetli münâfık durumuna düşer. Münâfık ise, kâfirden de beterdir. Nitekim yüce Rabbimiz, *"Gerçekten münâfıklar, cehennemde aşağılıkların en aşağısındadırlar."*(22) buyurmakta, imanlarında ve amellerinde iki yüzlü davrananların acı sonlarını bütün dehşetiyle bizlere duyurmaktadır.

---

21. bk. Şerh Erbein en-Nevevi, s.3

22. en-Nisa (4), 145

Niyet iyi Olursa...

Anlaşılmaktadır ki, iyi müslüman olmak, herşeyden önce iyi niyetli, iyiye niyetli olmakla mümkündür. İyi niyetli olmayan, müslüman da olsa, "iyi" olamaz. Niyet iyi olursa, iyi olmak, iyiliğe kavuşmak mümkündür. Nitekim sevgili Peygamberimiz uzunca bir hadis-i şeriflerinde şöyle buyurmuştur:

"... Size bir söz söyleyeceğim, iyi belleyin! Dünyada dört çeşit insan vardır:

Birincisi: Allah'ın kendisine mal ve ilim verdiği kişidir. Bu kişi, elindeki imkânları Allah saygısı içinde değerlendirir, akrabasını görür gözetir. Malında Allah'ın hakkı olduğunu bilir. Bu, derecelerin en yücesindedir.

İkincisi: Allah'ın kendisine ilim verip mal vermediği kişidir. Bu kişi, iyi bir niyetle, "eğer benim de malım olsaydı, ben de şu (birinci) kişi gibi güzel ameller işlerdim" der. Bu kişi de niyetinin karşılığını görür; binaenaleyh, bu iki kişinin alacağı sevap birbirine eşittir..."(23)

---

23. bk. Tirmizî, zühd, 17; Ahmed b. Hanbel, IV, 231

Düşünelim şimdi, birinin amelle elde ettiğini ötekinin iyi niyetle aynen kazanmış olması, iyi niyetin müslümana neler kazandıracağını göstermekte değil midir? O halde elinde iyilik yapacak imkânı olmayanlar, iyi niyetli olurlarsa çok büyük bir iyilik şansına sahiptirler demektir. Hem unutulmamalıdır ki, devamlı iyilik niyet edilebilir ama devamlı iyilik yapılamaz. Herhalde *"Mü'minin niyeti, amelinden daha üstündür"*(24) rivâyeti de bunu anlatmaktadır. Aslında sevgili Peygamberimiz bir başka hadislerinde şöyle buyurmuşlardır:

"... Kim bir iyilik yapmaya niyet eder de yapamazsa, Allah ona tam bir iyilik (işlemiş gibi sevab) yazdırır; iyiliğe niyet eder de işlerse, Allah ona on iyilikten 700 iyiliğe kadar hatta daha da fazla iyilik sevabı yazdırır."(25)

İyi, müslüman, iyiliğe erecek müslüman, her şeyden önce iyi olan, herkese karşı iyilik düşünebilen müslümandır. Kötü düşünceli olanlar, kötülükler planlayanlar, bu dü-

---

24. Değerlendirme için bk. Acûnî, Keşfu'l-hafa, II—324-325

25. Buhari, rikak 31; Müslim, iman 203, 204; Darimî, rikak 70; Ahmed b. Hanbel, I, 227, 279, 310, 361; II. 234, 411, 498; III, 149

şüncelerini fiil haline getiremeseler bile iyi sayılmazlar. Onların iyiliği, kötülüğü hem düşünüp hem de işleyenlere göre, yani daha kötülere nisbetle bir iyiliktir.

Kalb Temizliği

İyi niyet, bir anlamda, kalb temizliği demektir. Kalb temizliği daha çok hareketlerin temelinde aranır. Hiç bir şey yapmadan ya da yapılması farz olan görevleri ihmal ederek veya yapılmaması gerekenleri yani haram fiilleri içi burkulmadan rahatça, hatta bazan medenilik gereği sayarak işledikten sonra kalb temizliğinden söz açmak gülünç bir aldatmaca olur. Ne denmiştir? *"Ayinesi iştir kişinin, lâfâ bakılmaz."* Temiz kalb, iyi niyet, olumlu davranışlar, iyi işlerde tecelli eder. Olumlu bir icraatı görülmeyenlerde temiz kalb, iyi niyet ne gezer!..

Niyet iyi olmazsa...

İyi bir niyete dayanmayan hareketler ne kadar önemli ve faydalı gözükürse gözüksün neticede pişmanlık ve azaptan başka bir şey getiremezler. Nitekim bu konuyu da sevgili Peygamberimiz bir hadis-i şeriflerinde çok

açık ve acı bir şekilde dile getirmiştir. Şöyle ki:

"Kıyamet günü ilk hesabı görülecek kişi şehid düşmüş olandır. Getirilir, Allah teâlâ ona verdiği nimetleri hatırlatır. O hatırlar, itiraf eder.

— Peki. bunlara karşılık ne yaptın? buyurur Allah...

— Şehid düşünceye kadar senin yolunda cihad ettim, der.

— Yalan söylüyorsun, sen babayiğit adam desinler diye savaştın; o da denildi, öyle tanındın, buyurur. Sonra emrolunur da o kişi yüzüstü cehenneme atılır.

Bu defa ilim öğrenmiş ve öğretmiş, Kur'an okumuş bir kişi huzura getirilir. Allah teâlâ ona da ihsan ettiği nimetleri hatırlatır. O da itiraf eder. Ona da;

— Peki, bu nimetlerimle ne yaptın? buyurur.

— İlim öğrendim, öğrettim ve senin rızan için Kur'an okudum, der.

— Yalan söylüyorsun, Hayır sen, "âlim" desinler diye ilim öğrendin;" "ne güzel okuyor" desinler diye Kuran okudun. Bunlar

da hakkında söylendi, buyurur. Sonra emir gelir o da yüzüstü cehenneme atılır.

Daha sonra Allah'ın kendisine her çeşit imkân ve mal verdiği zengin bir kişi huzura getirilir. Allah teâlâ ona da nimetlerini hatırlatır. Bu da hatırlar ve itiraf eder. Allah teâla,

— Peki ya sen bu nimetlerle ne yaptın? buyurur.

— Verilmesini sevdiğin, razı olduğun hiç bir yerden geri kalmadım, sadece senin rızan için verdim, infak ettim, harcadım, der.

— Yalan söylüyorsun. Halbuki sen, "ne cömert adam" desinler diye yaptın yaptıklarını. Bu da senin için söylendi, buyurur. Sonra emrolunur, bu da yüzüstü cehenneme sürüklenir."(26)

Görüldüğü üzere bu hadis, şehidlik, âlimlik ve zenginlik gibi imkânların, sağlam ve iyi bir niyete dayanmadan kişiye herhangi bir fayda sağlamayacağını belgelemek, görünüş ne olursa olsun,. neticenin kalbteki asıl niyete göre tayin ve tesbit edileceğinin pek açık ve çok acı misallerini vermektedir.

---

26. Müslim, imâre 152.

O halde müsaade ederseniz bir kere daha tekrar edelim ki, *iyi müslüman, bütün işlerini iyi niyetle, Allah için yapabilen müslümandır.* Toplumun alkışına, aferinine değil, gönlünün ve inançlarının ölçüsüne değer veren, öylece hareket edendir.

Dini istismar etmek, onu dünyaya ait çıkarlara âlet etmeye kalkışmak iyi bir müslümanın yapabileceği şeyler değildir. Aksi halde yarın "yalan söylüyorsun" diye azarlanmaktan ve cezaya çarptırılmaktan kurtulamaz. Çünkü *"O gün ne mal ne çoluk-çocuk fayda vermeyecektir. Ancak ve ancak Allah'a temiz bir kalb (iyi niyetli ameler) getiren fayda görecektir."*(27)

İsteyerek, samimiyetle, iyi niyetle yapılan işler iyi olmanın ilk ve temel şartıdır. Değilse halkımızın da dediği gibi "gönülsüz aş, ya karın ağrıtır ya da baş!"

Âdet mi, İbâdet mi?

Âdet yerini bulsun ya da iş olsun diye yapılacak işlerden elde edilecek bir şey yoktur. Niyet iyi olursa, âdet olarak yapılan işler bi-

---

27. eş-Şuarâ (26), 88-89

le bir çeşit ibâdet hükmünü alır. Nitekim "Âdetle ibâdetin arasını ayıran niyettir" denilmiştir.

Öyle sanıyorum ki günümüz müslümanları amelsizliklerinden daha ziyade, iyi niyet sahibi olmamaları yüzünden sıkıntıya düşmektedirler. Peşin çıkarlar, hemen herkesi büyük ölçüde iyi niyetten, hasbîlikten ve mertlikten uzak, göstermelik ve yapmacık hareketlere sevketmektedir. Halbuki bu durum, iyi bir müslümanın mutlaka uzak kalması gereken olumsuz bir haldir.

Sözün Özü

İyi müslüman, hadisimize göre, amellerinin değer ölçüsü olarak niyetlerini kontrol ve ıslah edebilen, yani gönül evinde iyi niyetli olabilendir.

Yüce Rabbim böylesi bir gönül dürüstlüğünü hepimize nasib etsin.

عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاص رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «لاَ يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يَكُونَ هَوَاهُ تَبَعًا لِمَا جِئْتُ بِهِ.»

Abdullah b. Amr b. As'(r.a.) dan;

Peygamber Efendimiz (s.a) şöyle buyurmuştur:

"Hevâ ve hevesleri benim getirdiklerime uymadıkça hiçbiriniz olgun (iyi) müslüman olamaz!"(28)

Ah Şu Hisler ve Hevesler!

Hepimiz tecrübelerimizle biliriz ki, hisler ve heveslerimiz bizi, umumiyetle daha

---

28. Nevevî, Erbeûn, 41. hadis; Hatib Tebrizi, Mişkatu'l-Mesâbih, I, 59 (167. hadis)

serbest hatta bir anlamda başıboş, kayıtlardan uzak ve duygusal bir yaşayışa sevketmek isterler. Disiplin, düzen, ölçü ve murakabeden hiç hoşlanmazlar.

Bildiğimiz bir başka gerçek de müslümanların, başıboş bir hayatın değil, her yönüyle en ince teferruatına kadar hesabı verilecek bir ömrün sahibi olduklarıdır.

Bu iki gerçek bir arada değerlendirilince pek kolay bir şekilde anlarız ki, hesabımızı alnımız açık, yüzümüz ak olarak verebilmek için Hz. Peygamberin bize getirdiği İslâmî esaslara tam olarak uymak gerekecektir. Yoksa "gönlünce yaşamak" bizi bu mutlu sona götüremeyecektir. Nitekim yüce Rabbimiz de bu hususa şu âyette açıkca işaret etmektedir:

"Yok yok! Rabbına andolsun ki, onlar, aralarında çıkan anlaşmazlıklarda seni hakem yapıp sonra da verdiğin hükümden içlerinde hiçbir darlık duymadan tam bir bağlılıkla teslim olmadıkca gerçekten iman etmiş olamazlar!"(29)

Heva, Hak'dan sapmak, hakkın hilâfına yol tutmaktır. Zaten Hz. Peygamberin tebliğ-

29. en-Nisa (4), 65

lerine karşı koyan da akıl değil, hisler ve heveslerdir. Bir âyet bu gerçeği şöyle dile getirmektedir. *"Eğer sana uymazlarsa, onların sadece hevâ ve heveslerine tabi olduklarını bil"*(30)

His ve heveslere uymak, haktan sapmak demektir. Yüce Mevlâmız şu âyette bu hususa dikkat çekmektedir: *"Allah'dan bir yol gösterici olmadan heveslerine uyanlardan daha sapık kim vardır?"*(31)

Hz. Ali de bir sözünde şöyle der:

"Hakkınızda iki şeyden endişe ederim: Heveslere uymak ve sonu gelmez emeller peşinde koşmak.. Heveslere uymak, hakkı görmeyi, hakka uymayı önler. Sonu gelmez emeller peşinde koşmak da size âhireti unutturur."(32)

Bütün bunlar açıkca göstermektedir ki iyi müslüman, herşeyden önce Hz. Peygamberin tebligâtına tam teslim olmak zorundadır. Tam teslimiyet ise, hisler, hevesler ve duyguların teslimiyeti ile gerçekleşir. *"Ey mü'minler. İslâm'a topyekün ve tam olarak girin!"*(33) **âye-**

30. el-Kasas (28), 50
31. el-Kasas (28), 50
32. Mâverdî, Edebu'd-din, s. 13
33. el-Bakara (2) 208

tindeki davet de bu pek hassas noktayı gözlerimiz önüne sermektedir. Bu demektir ki iyi müslüman, müslümanlığa tam olarak gönülden bağlı olan, bir başka deyişle, müslümanlığa göre müslüman olandır..

"Bana Göre" Demeyelim.

Hislerin ve heveslerin, sevgili Peygamberimizin tebliğlerine tâbi kılınması, günümüzün pek karmaşık ve başıbozuk gidişi içinde geçmişte olduğundan daha büyük bir önem arzetmektedir. Çünkü birçoklarımız, aslında bize yabancı yoz bir yaşayış tarzına gönül vermiş, kucak açmış durumdayız. Bir anlamda his ve heveslerin adeta tanrılaştırıldığı bir ortamdayız. Hemen herkes, kendi his ve heveslerine göre yaşadığı hali içinde "müslüman" olmaya özenmekte, mevcut haliyle, İslâm esasları arasında herhangi bir çelişki bile görmemektedir. Konuları çoğu kere "bana göre" diye başlayıp yorumlamakta, "bana göre"nin temelinde his ve heveslerin yattığını farkedememektedir. Hatta bu "bana göre" diye başlayan mesnedsiz yorumlar, bazan, dinimizin kesinkes neticeye bağladığı konularda bile görülmektedir. Hal-

buki "mevrid-i nassta ictihada mesağ yoktur". Yani, dini nassların mevcud olduğu mevzularda kişisel görüş belirtmeye cevaz bulunmamaktadır. Nerde kaldı ki hiç bir ilmî mesnedi bulunmayan "bana göre"li yorumlara yer ve mesağ olsun.

Arzuların Hürriyeti

Hal böyle olunca, sevgili Peygamberimizin *"hevâ ve hevesleri, benim getirdiğim esaslara uymadıkça hiç biriniz iyi müslüman olamaz"* hadisinin ortaya koyduğu gerçek çok daha iyi anlaşılabilmektedir. Aslında his ve heveslerimizin, arzularımızın hürriyeti, bu teslimiyettedir. Ancak çok az kişi bunun farkına varabilmekte ve tam bir teslimiyet içindeki sonsuz hürriyeti ve ebedî mutluluğu yaşamaktadır.

Dıştaki düşmanlara karşı muzaffer olabilmek için herşeyden önce içteki düşmanlara galebe çalmak nasıl gerekli ise, iyi müslüman olabilmek için de ilk önce içimizdeki menfî güçler demek olan his ve hevesleri Hz. Peygamberin tebligâtına tâbi kılmak gerekmektedir. Hisler ve heveslere karşı verilen savaşın, *"cihâd-ı ekber* diye vasfedilmiş olması da bundandır, sanırım.

عَنْ أَنَس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ:

«... فَمَنْ رَغِبَ عَنْ سُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي.»

Enes b. Mâlik'(r.a.) den;

Peygamber Efendimiz (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"... Kim benim sünnetimden yüz çevirirse o, benim yolumu terketmiştir, benden değildir."(34)

Peygamberin Görev ve Yetkisi

Her Peygamber gibi aleyhisselâtü vesselâm efendimizin de iki ana görevi bulunmaktadır: Tebliğ ve beyân.

Tebliğ, Allah teâlâdan vahy yoluyla aldık-

34. Buharî, nikâh 1; Müslim, nikâh 5; Nesaî, 4; Darimî, nikâh 3.

larını aynen insanlara iletmek ve duyurmak demektir. Bu konuda bir âyette şöyle buyurulmuştur:

"Ey Peygamber, Rabbından sana indirileni tebliğ et; eğer bunu yapmazsan Peygamberlik görevini yapmamış olursun. Allah seni insanlardan korur."(35)

Beyan ise, tebliğ edilenlerin açıklanması, uygulamaya ait yönlerinin fiilen gösterilmesi, öğretilmesi demektir. Nitekim bu gerçeği şu âyet belirlemektedir: *"Sana Kur'an'ı, kendilerine ne indirildiğini insanlara açıklayasın diye gönderdik. Belki düşünürler!.."*(36)

Hz. Peygamber'in Kur'an âyetlerini açıklamak, anlatmak veya te'kid etmek ya da Kur'an'ın işaret ediverdiği konuları iyice belirtmek veya Kur'an'ın kesin bir hüküm koymadığı hususları belli bir dinî hükme bağlamak için yaptığı kavlî veya fiilî beyânlar SÜNNET'i meydana getirmektedir. Beyân'ın Peygamberin şahsî arzusuna bırakılmış bir tasarruf olmaması, sünneti, herhangi bir âlimin açıklaması gibi kabul etmeye imkân ver-

35. el-Maide (5), 67.

36. en-Nahl (16), 44

memektedir. Yani Hz. Peygamber'in beyânı müslümanları bağlayıcıdır. Kabul ve tatbik edilmesi gerekir. Bir âyet bu hususu şöylece belirtmektedir.

"Allah ve rasûlü bir konuda hüküm verdi mi, artık hiç bir mü'min erkek ve kadın için o konuda muhayyerlik yoktur. Kim Allah ve rasûlüne karşı gelirse, apaçık bir sapıklığa düşmüş olur."(37)

Müslümanın Görevi

Hz. Peygamberin sünnetini kabullenmek ve yaşamak Allah teâlâ tarafından biz müslümanlara verilmiş bir görevdir. Konuyla ilgili bir kaç âyetin meâli şöyledir:

"Allah'a ve rasûlüne itaat edin. Eğer yüz çevirirseniz, gerçekten Allah kâfirleri sevmez."(38)

"Rabbına andolsun ki, aralarında çekiştikleri konularda seni hakem tayin edip sonra senin verdiğin hükmü içlerinde bir sıkıntı duymadan tamamen kabul etmedikçe inanmış olmazlar."(39)

---

37. el-Ahzab (33), 36
38. Al-i İmrân (3), 32
39. en-Nisa (4), 65

"Peygamber size ne getirdi ise onu alın; size neyi yasak ettiyse, ondan da kaçının!"(40)

"Kim Peygambere itaat ederse, Allah'a itaat etmiş olur!"(41)

Anlaşılmaktadır ki, İslâm hukukunun ikinci kaynağı olan sünnet; İslâm'ı anlamak ve aslına uygun olarak yaşamak bakımından müslümanın tek güvencesi ve biricik yoludur. Bu sebepledir ki ne takva gerekçesiyle ne de tembellik ve ihmal sonucu sünnet dışında kalmaya müsaade edilmemiş, sünnetsiz müslümanlığa ruhsat verilmemiştir. Sevgili Peygamberimizin bu konuda ciddî ikazları bulunmaktadır. O (s.ə.) şöyle buyurmuştur.

"Sizden birinizi, sakın ola ki, emrettiğim veya nehyettiğim hususlardan biri kendisine ulaşınca, koltuğuna yaslanarak 'bilemiyorum, biz Allah'ın kitabında ne buluyorsak ona uyarız" derken bulmayayım!"(42)

".... Allah'ın Peygamberinin haram kıldığı, Allah tarafından haram kılınan gibidir."(43)

---

40. el-Haşr (59), 7
41. en-Nisa (4), 80
42. Tirmizî, ilim 10.
43. Tirmizî, ilim 10.

Sünnetsiz Müslümanlık Olmaz

Bu beyânlar açıkca göstermektedir ki, sünnet'i dikkatle izlemeden müslüman olunamaz. Bu yüzden de sünnetsiz müslümanlık iddiaları, iyi bir müslümanın asla taraftar olamayacağı sapık bir fikirdir. Müslüman için tek ve gerçek önder Hz. Peygamberdir. Peygamberin izinden uzaklaştırıcı hiç bir görüş, teklif ve tasarı dikkate alınmaya ve iltifata değmez. Şu kadar var ki, Peygamberin —eğer varsa— çeşitli uygulama biçimlerinden birini tercih etmek daima mümkündür.

İyi müslüman kesinlikle bilir ki, sünnet'in bulunmadığı yerde bid'at ve hurâfe vardır. Bid'at ise, sapıklık sebebidir.(44)

O halde iyi müslüman, sünnete bağlı yaşayan sünnete göre müslüman olandır.

Hz. Peygamberin Yapmadığını...

Hz. Peygamberin sünnetini imkân ölçüsünde aynen yaşama gayretlerinin en üstün örneklerini ashâb-ı kirâm efendilerimiz ver-

---

44. Müslim, cum'a 43; Ebû Davud, sünnet 5; Nesâi, iydeyn 22; İbn Mace, mukaddime 7; Dârimî, mukaddime 23.

mişlerdir. Onlar içinde de özellikle Hz. Ebû Bekr ve Abdullah İbn Ömer başta gelmektedirler. Hatırlanacağı gibi Hz. Ebû Bekr, bir çok konuda "Hz. Peygamberin yapmadığını ben nasıl yaparım?" veya "Hz. Peygamberin yaptığını ben nasıl terkederim ya da bozarım?" gibi gerekçelerle Hz. Peygamberin sünnetini sıkı sıkıya takib etmiştir.

Hz. Peygamberin durduğu yerde duran, hızla geçtiği yerden aynı şekilde geçen, yani O'nun sünnetini en ince teferruatına kadar takib etmekle meşhur olan Abdullah İbn ömer (r.a.) bir gün öğle namazını kılmak üzere camiye girmekteydi. Tam bu sırada müezzinin tesvib yaptığını (yani "essâlâtü hayrun minennevm" dediğini) duydu. Arkadaşının kolundan çekerek: ***"Bunun yeri sabah ezanıdır, öğle ezanında böyle bir şey bid'attır. Bir bid'atın uygulandığı mescidde namaz kılmak istemem"*** demiş ve oradan ayrılmıştır.(45) Ezan okunurken camiyi terketmenin hoş olmadığını bile bile.

Kim Yüz Çevirirse...

Hz. Peygamber, ashabına ve dolayısıyla

biz ümmetine kendi sünnetini nasıl takib edeceğimizi göstermiştir. Hiç bir gerekçe ile sünnetin dışına taşılmasını asla hoş karşılamamıştır. İbadetlerini az bularak, devamlı oruç tutmaya, geceleri uyumayıp ibadetle geçirmeye ve hanımlarıyla temasta bulunmamaya kalkışan bir kaç sahabîyi haber alınca, derhal onları bulmuş ve şöyle buyurmuştur: *"Sizin içinizde Allah'dan en çok korkanınız benim. Ama ben, oruç tutarım, iftar da ederim. Geceleri ibadet ederim ama uyurum da... Hanımlarımla da görüşürüm... Kim benim sünnetimden yüz çevirirse, yaşayışın dışına taşarsa o, benim yolumu terketmiş demektir, benden değildir!"*(46)

Her hali ilâhi irâdeye uygun olan, müslümanların güçlüğe ve sıkıntıya uğraması kendisine ağır gelen(47) *en güzel örnek*(48), *şefkatli* (49) *ve âlemlere rahmet olarak gönderilmiş*(50) *bulunan Hz. Peygamberin sünneti dışına taşılmasına karşı gösterdiği bu ciddî ve kesin tepki, iyi müslümanın takib etmesi gerekli yegâne izi en açık şekilde gözler önüne sermektedir.*

---

46. bk. 34 nolu dipnot.
47. bk. et-Tevbe (9), 128
48. bk. el-Ahzab (33), 21
49. bk. et-Tevbe (9), 128
50. bk. el-Enbiya (21), 107

Unutmayalım ki *"Sözlerin en güzeli Allah'ın kitabı; yolların en doğrusu Muhammed'in yoludur.*(51)

51. Buhârî, edeb 70; i'tisam 2; Müslim, cum'a 43; Nesâî, sehv 65; iydeyn 22; İbn Mace, mukaddime 7; Dârimî, mukaddime 23; Ahmed b. Hanbel, III, 310, 319, 371,

URÂFE VE BÂTIL İNANÇLARDA UZAKTIR

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَ
مَنْ أَحْدَثَ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ مِنْهُ فَهُوَ رَدٌّ»
وِايَة: «مَنْ عَمِلَ عَمَلاً لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا فَهُوَ رَدٌّ.»

Aişe'(r.a.) den;
Peygamber Efendimiz şöyle buyurmu
:

*im bizim dinimizde olmayan bir şeyi uydurursa
merduttur."*

Bir rivayette de şöyle buyurmuştur:
*"Kim dinimizde olmayan bir ameli yapmaya k
rsa, o şey merduttur, kabul olunmaz."*(52)

Buhari, i'tisâm 20; buyü 60; sulh 5; Müslim, akdiye 17, 18; Ebu
vud, sünnet 5; İbn Mace, mukaddime 2; Ahmed b. Hanbel, II,

Bilindiği gibi "hakikat"ın zıddı "hurâfe'-'dir. Hurâfe, aslı-esası olmayan, uydurulmuş, saf ve doğru inançlar arasına sokuşturulmuş, bazı zaman ve mekânların uğuru veya daha çok uğursuzluğu ile ilgili, dillerde dolaşan abartılmış hikayelerden ibarettir. Bâtıl inanışlar ise bu asılsız söylentilere inanmak, sünnette yer alan uygulamaları terkederek bu söylentilerin gereğine göre hareket etmek demektir. Ve konu aldığımız hadîse göre, "merduttur".

Demektir ki sağlıklı bir dinî yaşayış için, bir başka ifadeyle, iyi bir müslüman olarak yaşayabilmek için ilk önce sağlam inanç esaslarına ve bunlara dayalı bir ibadet hayatına sahip olmak; sonra da ciddî, bilinçli ve sürekli bir denetimle hurâfe ve batıl inanışlara kapılmamaya âzami gayret etmek gerekmektedir.

Her devirde, hemen her toplumda az-çok, ama mutlaka görülen hurâfe ve bâtıl inanışlar, toplumların ortak bir derdi olarak daima gündemde kalmışlardır. Bunun temelinde genellikle cehalet, alışkanlık, görenek, pro-

paganda, çıkar hesapları ve kişisel menfaatler yer almaktadır.

Diğer taraftan hurâfe ve bâtıl inanışlar, daha çok sağlık, ihtiyaç ve istikbal hakkında önceden bilgi sahibi olmak gibi konularda ve özellikle kadınlar arasında yaygındırlar. Geçim şartlarının iyileştirilmesi, sağlık hizmetlerinin yeterli düzeye getirilmesi gibi bazı tedbirlerle hurâfe ve bâtıl inanışların ortadan kaldırılabileceği görüşü ileri sürülebilir. Ancak modern ve ileri toplumlarda da hurâfe ve bâtıl inanışlara rastlanması, bu görüşü büyük ölçüde çürütmüştür. Bu durum hurâfe ve bâtıl inanışların ekonomik olmaktan çok, kültürel bir mesele olduğunu açıkca ortaya koymaktadır.

Yeterli Dini Bilgisi Yoksa

Öte yandan saplandıkları hurâfe ve bâtıl inanışları ölesiye savunan, yanlışta direnen müslümanlara da rastlanmaktadır. Hiç kuşkusuz bu davranışın temelinde bütün karanlığı ve korkunçluğu ile derin bir cehalet yatmaktadır. Dinimizin insan özüne ve gerçeğine uygun inanç esasları, ibâdet ve ahlâk

ilkeleri ve bunlara dayalı uygulamaları konusunda yeterli bilgiye sahip olanların böylesi olumsuz davranışlarda bulunması, hiç değilse prensip olarak mümkün değildir.

Şu da tartışmasız bir gerçektir ki, toplumun hangi kesiminden olursa olsun, yeterli ve sağlıklı dinî bilgisi olmayan ve inanç boşluğu içinde bulunan kişiler, daha kolay hurâfe ve bâtıl inanışlara kapılmaktadırlar. Bunun çâresi, bütünüyle toplumu yeterli ve sağlıklı bir din bilgisine ve dînî yaşayışa sahip kılmak, müslümanların iyi birer müslüman olmalarına imkân tanımaktır.

Hurâfe ve bâtıl inanışların en büyük zararı, herkesten önce, onlara kapılanlara dokunur. Çünkü hurâfe ve bâtıl inanışlar, kişileri farkına varmadan doğru yoldan ayırır. Çünkü Câbir b. Abdullah'(r.a.) ın haber verdiğine göre Peygamberimiz her bid'at ve hurâfenin sapıklık sebebi olduğunu bildirmiş ve şöyle buyurmuştur:

"Sözlerin en doğrusu Allah'ın kitabı; yolların en doğrusuda Muhammed'in yoludur. İşlerin en kötüsü ve zararlısı, dinden olmadığı halde sonradan uydurulup dine sokuşturulanlardır. Böyle uydurulmuş her şey

bid'attır, hurâfedir. Her bid'at da sapıklık sebebidir. Sapıklığa düşen herkes de cehennemdedir."(53)

Anarşi

Öte yandan hurâfe ve bâtıl inanışlar, inanma, kulluk, takdir ve vetâ duygularının kötüye kullanılması demektir. Bu yüzden de toplumlarda kavram ve değer kargaşasına yol açarlar. Hatta dine ait bazı esasların ve uygulamaların da yeterli dinî bilgisi olmayanlar tarafından hurâfe ve bâtıl inanış sanılmasına ve tenkid edilmesine sebep olurlar. Zaman zaman gazetelerde ve televizyonda bu tür acı yanılgıları dile getiren talihsiz beyânlara rastlanmaktadır.

Dindarlık sanarak hurâfe ve batıl inanışlara sahip çıkanlar, gerçek dinî esasların haksız yere karalanmasına yol açmış olmanın sorumluluğunu da yüklenmiş olmaktadırlar. Çünkü herhangi bir kötülüğe sebep olmak, o kötülüğü işlemek gibi sorumluluk doğurur.

Hurâfe ve bâtıl inanışların insanlarda

---

53. Nesaî, iydeyn 22

asılsız üzüntülere, karamsarlıklara, sebepsiz çılgınlıklara yol açmakta oldukları da bir gerçektir. İş bu kadarla da kalmamakta, bazı gözü açıklara haksız kazanç kapıları da açılmaktadır. İşte bütün bunlar, sadeliği, kolaylığı ve akla uygunluğu kesin olan İslâm'ın yaşanmasında bir çeşit anarşi meydana getirmektedir.

Dindarlık Dediğin

Hurâfe ve bâtıl inanışlara kapılmış kişilerin büyük bir çoğunluğu, bu durumlarına dindarlık, kendilerine karşı çıkılmasına da itikadsızlık, inançsızlık damgasını vururlar. Oysa, iyi bilinmelidir ki, dinin kabul etmediği anlayış ve uygulamalarla dindarlık olmaz. Dindarlık, ancak dinî olanı, dince kabul ve emredileni, emredildiği şekil ve şartlarda yerine getirmekle mümkündür. Bu yüzden dindarlık sanarak hurâfe ve bâtıl inanışlara sarılmak, yukarıdaki hadisin ifâdesiyle sapmak, halkımızın ifâdesiyle yanlış kapı çalmak ve aldanmaktır.

Çoğunluk Gerçeği Değiştiremez

Hurâfe ve bâtıl inanışlara kapılmış kişi-

ler, uyarılmak istendikleri zaman, çoğu kere, kendileri gibi düşünen ve yapanların çokluğunu öne sürerek yanlışlarını savunmaya ve doğru göstermeye kalkarlar. Çoğunluğu, yanlışın doğru, hurâfenin hakikat sayılmasına gerekçe yapmaya çalışırlar. Bu da bir başka yanılgıdır. Çünkü değil çoğunluğun, bütün bir milletin bile bir yanlış ve hurâfe üzerinde birleşmesi, onun niteliğini değiştiremez, hurâfeyi hakikat yapamaz. Çünkü gerçeğin ölçüsü, sadece gerçektir. Gerçek ise Kur'an-ı Kerim'in kesinlikle bildirdiğine göre, *"Allah'dan gelen"dir.*(54)

Sevgili Peygamberimiz bir hadisinde bize yolumuzu şaşırmamamız için ne yapmamız gerektiğini şöylece duyurmaktadır:

"Size iki şey bırakıyorum; bunlara sıkı sarıldığınız sürece yolunuzu şaşırmaz, hurâfe ve yanlışa kapılmazsınız: Allah'ın kitabı ve Nebisinin sünneti.."(55)

Örneklendirilmesi burada oldukça uzun sürecek olan hurâfe ve bâtıl inanışlar(56) as-

54. el-Bakara (2), 147

55. Muvatta, kader 3.

56. Geniş bilgi ve örnekler için bk. İ.L. Çakan, Hurâfeler ve Batıl İnanışlar, İstanbul, 1981 (Armağan kitapları no: 6)

lında, saygı duyulması gerekli kutsal değerlere karşı tam bir saygısızlık anlamı taşımaktadırlar. Bu yüzden yapılacak iş, bütünüyle hurâfe ve bâtıl inanışlardan uzak kalmak, aklın, ilmin ve dinin aydınlığında gerçeğe sahip çıkmaktır. Bu noktada iyi müslümanın rahberi, sevgili Peygamberimizin örnek yaşayışı ve tavsiyeleri yani *sîreti* ve *sünneti* olmalıdır.

Hurâfesiz, bid'atsız temiz bir dinî yaşayışta Mevlâ yardımcımız olsun.

İMANDA, İBADETTE, HAYRDA VE HİZMETTE DEVAMLIDIR

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّهَا قَالَتْ: سُئِلَ النَّبِيُّ ﷺ أَيُّ الْأَعْمَالِ أَحَبُّ إِلَى اللهِ. قَالَ: «أَدْوَمُهَا وَإِنْ قَلَّ»

Aişe'(r.a.) den;

Allah katında en değerli ve sevabı en çok olan amelin hangisi olduğu Rasûlullah (s.a.)a soruldu, Hz. Peygamber şöyle buyurdu:

"Az da olsa, devamlı yapılan ameldir."(57)

Sürekli Mutluluk İçin

İyi müslüman, sahip olduğu değerleri koruyabilmek için onları devamlı yaşamak

---

57. Buharî, iman 32, rikak 18; Müslim, musafirin 216-218, munâfıkın 78; Ebû Davut, tetavvu 27; Nesaî, kıyâmu'l-leyl 19; İbn Macê, zühd 28. Ahmed b. Hanbel, II, 350; V. 219, VI, 40, 61, 125, 165.

zorunda olduğunun bilincindedir. Bu yüzden de devamlı ve kesintisiz bir kulluk hayatının sahibidir. Aslında bu noktadaki gerçek *"Sana ölüm gelinceye kadar Rabbına ibâdette devam et!"*(58) âyetinde pek net şekilde ifâde edilmiştir.

Öte yandan "hayırlı ümmet" olarak yaratıldığı bildirilen müslümanların nitelikleri Kur'an-ı Kerim'de sayılırken devamlılığa delâlet eden geniş zaman sigaları kullanılmaktadır.(59) Bu da göstermektedir ki müslüman, dinî kişiliğini sürdürebilmek ve mutlu olabilmek için sahip olduğu iman, ibâdet, hayr ve hizmet gibi olumlu değerlerinde devamlı olmak zorundadır. Bunlarda devamlılık "iyi müslüman"ın değişmez karakteridir.

Bilindiği gibi dünyevî işlerde bile başarı, belirli bir disiplin içinde devamlı çalışmakla elde edilebilmektedir. Su, devamlı damlamakla mermeri delmekte; sıhhat muntazam ve ölçülü alınan gıdalarla korunabilmektedir. Sürekli, ölçülü ve disiplinli bir çalışma

---

58. el-Hicr (15) 99.

59. bk. Al-i İmran (3) 110.

yapmaksızın hiç bir alanda mutlu bir sonuca ulaşmak imkânı bulunmamaktadır. Bu yüzden de istikrarsız davranışlar, başlanıp terkedilen ameller *"eğirdiği ipliği bir iyice büktükten sonra bozmak"*(60) gibi boş yorgunluk olarak değerlendirilmektedir. İstikrar ve devamlılıkta, kendine güven, yaptığı işin faydasına inanmak vardır. Bir yapıp bir terkedilen işler ise, herşeyden önce o işleri yapanların kendi kendilerine ve inançlarına güvensizliklerini gösterir. Kimseye de güven vermez.

Diğer taraftan hepimiz mutlu anlarımızın uzun sürmesini, bitmemesini isteriz. Kul için kulluk en büyük mutluluktur. Mevlâna ne güzel söyler: "Rabbım, her köle âzâd edildiği gün sevinir; bense sana gerçekten kul-köle olduğum gün sevinecek, bayram edeceğim." O halde kulluk mutluluğunun da uzun sürmesi istenilmelidir. Unutulmamalıdır ki sürekli mutluluk için sürekli kulluk gerekmektedir. Sevgili Peygamberimiz bir başka hadisi şeriflerinde *"amelinin geri bıraktığını nesebi ilerletemez."*(61) buyurmak suretiyle, kulluktaki

60. bk. en-Nahl (16), 92

61. Ebû Davud, ilim I; Tirmizî, Kur'an 10; İbn Mace, mukaddime 17; Darimi, mukaddime 32, Ahmed b. Hanbel, II., 252, 407

kusuru sebebiyle gerilerde kalmış, müslümanı, nesebinin ya da şuna veya buna yakınlığının asla telâfî edemeyeceğini, ibâdet açığının ancak yine ibâdetle kapatılabileceğini kesin şekilde bildirmiştir.

Övünmek Avunmaktır

Kişisel hayatlarında kulluk motifi ve davranışları bulunmayan bazı insanların, dedelerinin, ana veya babalarının çok dindar, hoca veya çok çok iyi insanlar olduklarını söyleyerek çevrelerinden takdir toplamak istediklerine şahit olmuşuzdur. Böylesi bir yolla teselli bulmaya çalışmak, boşuna yorulmak; geçmişlerin iyi halleriyle övünmek, avunmaktır. Aslolan mezar taşlarıyla övünmek değil, günleri kulluk ve hizmetle geçirebilmektir. Bu tür davranış sahipleri *"Onların kazandıkları kendilerine, sizin kazandıklarınız size aittir."*(62) âyetini hatırlatmak yerinde olacaktır.

Nesebin, soyun sopun başlı başına bir iyilik ve üstünlük sebebi olmadığı kesindir. Zira Allah katında nesebin değil, amelin; şek-

62. el-Bakara (2), 134, 141

lin değil, özün; övünmenin değil, hizmet ve Allah saygısının önemi vardır. *"Allah katında en iyileriniz: Allah saygısı en üstün olanlarınızdır"*(63) buyurulmuştur. Sevgili Peygamberimiz de kendisine yakın olmanın bile Allah'ın azabına karşı bir güvence olmadığını akrabasına, halasına ve kızına hitaben yaptığı bir konuşmasında şöyle durumuştur; *"— Benden bana ait şeyleri isteyin vereyim. Ama ben sizi Allah'ın azabına karşı koruyamam. Kendi başınızın çaresine kendiniz bakınız!"*(64)

Öte yandan kimsenin mizanına nesebi konmayacaktır(65) Mizana konacak olan ameldir; hesaba katılacak olan ibadettir, hizmettir.

İslâmî anlayışa göre, hizmetin neticesinden çok, görülmesi önemlidir. Onun için de müslüman, hizmet ve hayr'ı yapmaya imkân bulduğu ilk fırsatta yapar; "daha uygun bir zaman"a bırakmaz. Mümkündür ki o uygun zaman gelmeyecektir. *"Kıyamet kopuyorken de olsa, elinde hurma fidanı bulunan kimse —dikmeye gü-*

63. el-Hucurat (46), 13

64. Buharî, vasâya 11; Nesâi vasâya 6; Darimî, rikak 23; Ahmed b. Hanbel, I. 206; İbn Sa'd Tabakât, II, 256

65. bk. el-Mü'minun (21), 101-104

cü yetiyorsa— onu hemen dikiversin"(66) hadisi, iyi müslümanın hizmeti, hizmet olarak yapma şuurunu ve anlayışını ne güzel ifade etmektedir.

Boşuna Mazeret Aramayalım

Bütün bunlardan anlaşılmıştır ki, ibâdet kusuruna mazeret aramaya kalkışmak boşuna yorulmaktır. Çünkü iyi müslüman, dinimizin mazeret olarak tanıdığı hususların dışında, kendiliğinden mazeret icadına kalkışmaz, onlarla avunmaz. Görevi, mevkii, makamı, işi ne olursa olsun, Allah'ın kulu olarak baş görevinin "kulluk" olduğunu bilir ve "Allah'a kulluk" görevini kesintisiz olarak yerine getirmeye çalışır. Bilir ki amelsizliğin çâresi ameldir. Şimdiye kadar kullukta kusur etmişsek o kusuru da yine kullukla gidermeye, açığımızı elimizde imkân varken telâfi etmeye çalışmak "iyi" olabilmek için zorunludur. Bizler için maddeten ve manen ilerlemenin ve iyileşmenin amelden ve kulluktan başka geçerli bir yolu yoktur.

Kulluğu tam, iyi bir müslüman olmakta Mevlâ hepimize yardımcı olsun.

---

66. Ahmed b. Hanbel, III, 191

ÜSTÜN AHLÂKLIDIR

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : «أَكْمَلُ الْمُؤْمِنِينَ إِيمَانًا أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا.»

Ebu Hureyre'(r.a.) den;

Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur:

"Müslümanların iman yönünden en olgunu, ahlâkı en üstün olanlardır."(67)

Gösterge

Yaratıklar içinde sadece insanlara ait olan ahlâk, İslâm'da dinin ana bölümlerinden biridir. Bizzat sevgili Peygamberimiz *"ah-*

---

67. Dârimî, rikak 74; Ayrıca bk. Buhârî, edeb 38, 39; Ebû Davud, sünnet 14; Tirmizî, radâ' 11, iman 6: Ahmed b. Hanbel, II, 250, 472, 527; V, 99; VI, 47 99

lâkî üstünlükleri tamamlamak için gönderildiğini"(68) bildirmiştir. Yüce Kitabımız da, Peygamber (s.a.)i *"en üstün ahlâka sahip"*(69) tanıtmıştır.

Hadis kitablarımızın "edeb" bölümlerini dolduran yüzlerce hadîs, ahlâkî üstünlükleri bize göstermekte ve öğretmektedir. Konu aldığımız hadis de onlardan biridir. Görüldüğü gibi hadisimiz "huy güzelliği"ni, iman olgunluğunun göstergesi olarak nitelendirmektedir. Diğer bazı hadislerde de "en hayırlınız, ahlâkı en üstün olanlarınızdır" ifadeleri yer almakta, "hayırlılık" ahlâkî üstünlükle değerlendirilmektedir. Her iki grub hadisin ortaya koyduğu ölçü aynıdır. Dinimizde iman olgunluğu ahlâkî üstünlükle doğru orantılıdır.

Ahlâk-iman ilişkisi böylesine birbirinden ayrılmaz olunca, ahlâkî hareket de, hiç şüphesiz, Kur'an-ı Kerim'e ve sünnet-i seniyye'ye uygun olan harekettir. Bu iki kaynağa aykırı her davranış gayri ahlâkîdir. Yani bize göre ahlâkın kaynağı dindir; İslâm ahlâkının yegâne kaynağı ve ölçüsü İslâm'dır. Ahlâkı

---

68. bk. Muvatta, hüsnu'l-hulk 8

69. bk. el-Kalem (68), 4

üstün müslüman da İslâm'a göre ahlâklı olandır. Hani, "En iyi müslüman" seçmek üzere bir yarışma düzenlenecek olsa, ahlâkı en güzel olan müslümanı bularak yarışmayı sonuçlandırmak mümkün olacaktır.

Allah Emirlerine Saygı

İslâm ahlâkının en kısa ve en özlü tanımı *"et-Ta'zim li emri'llah ve'şefekatü alâ halkı'l-lah"* —Allah emirlerine saygı ve yaratıklarına şefkat" diye yapılmaktadır.

Bu formül, gerek ferdî ahlâkın gerek sosyal ahlâkın bütün detayını içine alacak ve her türlü ahlâkî davranışı anlatacak genelliktedir. Bu formülün aslını Kur'an'da *"Rabbımız, Allah'tır deyip sonra dosdoğru hareket edenler"*(70) anlamındaki âyetlerde ve "İslamı bana öylesine anlat ki, bir daha başkasına sorma ihtiyacı duymayayım" diyen sahabîye Sevgili Peygamberimiz tarafından verilen *"Alah'a inandım de, sonra dosdoğru ol!"*(71) şeklindeki cevapta bulmaktayız.

---

70. bk. Fussılet (41), 30; el-Ahkâf (46), 13

71. Müslim, İman 62, Ahmed b. Hanbel III, 413; IV, 385, Ayrıca bk. Tirmizi, zühd 61; İbn Mâce, fiten 12; Dârimî, rikak 4: mukaddime 19

Allah emirlerine saygı, her türlü hayrın ve ahlâki davranışın temel prensibidir. Yegâne yaratıcıya, gizli-açık herşeyi bilen Allah'a karşı derin bir saygı duymayan, kulluğunu sadece O'na sunmayan insanın, ciddî şekilde saygı duyacağı başka ne olabilir? Allah emirlerine saygısızlık edenin, beşeri değerlere saygı göstereceğini kim temin edebilir?

Yüce Rabbımız, *"Allah katında en değerliniz, Allah saygısı en üstün olanınızdır"*(72) buyurarak, "en büyük kurtuluş"(73) diye tanıttığı hoşnudluğunu ancak ittika'sı yerinde olanların ulaşabileceğini duyurmuştur. İttika veya Allah emirlerine saygı, ferdî davranışların düzenleyici prensibi ve ahlâkîlik ölçüsüdür. Bütün faziletlerin kaynağı da Allah'a saygıdır. Düşünelim şimdi, hikmet, şecaat, iffet, adalet, cömertlik, tevazu ve sabır gibi bütün güzel huylar ve faziletler teker teker incelendiği zaman, Allah emirlerine saygı'ya dayandıkları görülecektir. Ne denmiştir; "her türlü hayrın başı Allah korkusudur." Fazilet hissi insanlarda Allah korkusundandır."

72. el-Hücurât (49), 13.

73. bk. et-Tevbe (9), 72

Üstün ahlâklı "iyi müslüman" olmanın ilk şartı, Allah emirlerine her alanda saygı göstermektir.

Yaratıklara Şefkat

İslâm ahlâkının ikinci temeli olan yaratıklara şefkat prensibi, aile ahlâkından sosyal ahlâka, iş ve ticaret ahlâkına kadar her türlü beşeri ilişkileri ve hatta hayvanlar ve tabii çevreye karşı gösterilecek davranışları kapsar. Çünkü her şey Allah'ın yaratığıdır.

Şefkat, kişiyi iki yönlü bir davranışa zorlar. Öncelikle, görevini eksiksiz ve en iyi şekilde yapmayı gerektirir. Sonra da bile bile hiç bir yaratığa karşı zarar vermemeyi, aldatmamayı emreder. Çünkü acıma ve merhametin gereği budur.

Hiç bir yaratığa bilerek zarar vermemekten, başkalarını kendisine tercih etme ("i'sar") davranışa kadar her türlü güzel ve ahlâkî fiilin temelinde engin bir şefkat duygusunun bulunduğu açıktır. Merhamet ve şefkatten yeterince nasibini alamamış insanların, bencillikten, cimrilikten kendi zevk ve çıkarlarından başka bir şey düşünmedikleri-

nin yüzlerce misalini hergün çevremizde görüp durmaktayız.

Unutulmamalıdır ki, şefkat, merhamet, yumuşaklık, anlayış, sevgi ve nezaket en üstün şekilde insanları Allah yoluna ve rızasına çağıran peygamberlerde mevcuttur. Hiç bir peygamberin şefkat ve merhametten yoksun olduğu ya da öyle davrandığı görülmemiştir. Kalpleri kazanmanın şefkat ve merhametten başka yolu da yoktur.

"Âlemlere rahmet"(74) ve *"mü'minlerin sıkıntıya düşmesi kendisine çok ağır gelen"*(75), *"en güzel hayat örneği"*(76) ve *"en yüksek ahlâka sahip"*(77) Hz. Muhammed (s.a.) gibi bir peygamberin ümmeti olarak müslümanların bu niteliklere imkân ölçüsünde sahip çıkmaya çalışmaları kadar tabiî ve doğru ne olabilir?

"Ahlâk-ı Muhammedi"ye sahip olmak, Kur'an-ı yaşamak anlamına gelecektir. Zira Aişe radıyallahu anhâ validemiz *"Hz. Peygam-*

74. el-Enbiya (21), 107.

75. et-Tevbe (9), 128.

76. el-Ahzab (33), 21.

77. el-Kalem (68), 4.

berin ahlâkı Kur'an'dı'' buyurmuştur.(78) Demektir ki, iyi müslüman, üstün ahlâklı olandır.(79) Ahlâksızın iyiliği, müslüman da olsa, büyük bir yalandır.

78. Müslim, müsafirîn 139.

79. Müslümanın sahip olması gereken ahlâki değerler konusunda faydalı ve özlü bilgiler için bk. M. Çağrıcı. Ahlâkımız, İstanbul, 1981 (Armağan Kitaplar no: 5).

عَنْ عَبْدِ اللهِ ابْنِ عمرو عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ:
«اَلْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ
وَالْمُهَاجِرُ مَنْ هَجَرَ مَا نَهَى اللهُ عَنْهُ.»

Abdullah b. Amr'(r.a.) den;

Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur:

"(İyi) Müslüman, dilinden ve elinden müslümanların emin olduğu kişidir. Muhâcir de Allah'ın yasakladıklarını terkedendir."(80)

---

80. Buhârî, iman 4,5, rikak 26; Müslim, iman 64-65; Ebû Davud, cihad 2; Tirmizî, kıyâme 52, iman 12; Nesâî, iman 8,9,11; Darimî, rikak 4,8; Ahmed b. Hanbel, II, 160, 163, 178, 191; III, 154, 372, 391, 440; IV, 114, 385; VI, 21, 22.

İyilik Çeşit Çeşittir.

Görüldüğü gibi hadîsimiz iyi müslümanı öteki müslümanların kendisinden zarar görme endişesi duymadıkları kişi olarak tanımlamaktadır. Zararsızlığın bir iyilik türü olduğunu ortaya koymaktadır. Çünkü "elinden ve dilinden öteki müslümanların emin oldukları kişi" demek, ne diliyle ne de eliyle müslümanlara kötülük yapmayan kişi demektir.

Zararsızlık, müslümanlar arası ilişkilerin asgari şartı, bir başka ifadeyle, iyiliğin başlangıç noktasıdır. Ve başlı başına bir iyilik çeşididir. Nitekim sevgili Peygamberimiz ile ashâbı arasında geçen şu konuşma bunu açıkca ortaya koymaktadır: Ebû Musâ (r.a.) naklediyor:

Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:

"— Sadaka vermek her müslüman için bir görevdir."

Biri;

— Sadaka verecek bir şey bulamazsa? dedi. Hz. Peygamber;

"— Eliyle çalışır (amelelik yapar), kazanır, hem kendi yararlanır hem de tasadduk eder." buyurdu.

O kişi:

— Peki buna gücü yetmezse? dedi. Rasûlullah (s.a.);

"—Sıkıntıya düşmüş bir ihtiyaç sahibine (eliyle) yardım eder" buyurdu.

O kişi;

— Buna da gücü yetmezse? dedi. Rasûlullah (s.a.);

"— Hakkı, hayrı tavsiye eder (sözle yardımcı olur) buyurdu.

O kişi;

Bunu da yapamazsa? dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.):

"— Kötülük yapmaktan uzak durur. Bu da bir sadakadır!" buyurdu.(81)

Bütün bunlar, iyi müslümanı en azından "zararsız" olmakla tanıtmaktadır. Bu, gerçekten üzerinde durulup düşünülmesi gerekli bir tesbittir. Rasûlullah Efendimiz ne kadar tabii ve gerçekci bir yaklaşımla bizlere, sosyo-ekonomik durumu ne olursa olsun her müslümanın iyi müslüman olabilmesi için bir yol bulunduğunu göstermiş olmaktadır.

---

81. Buhârî, zekât 30, edeb 33; Müslim, zekât 55; Nesâî, zekât 56; Dârimî, rikâk 34; Ahmed b. Hanbel, IV, 395, 411.

Hali vakti yerinde olanlar elbette zarar vermemekle yetinmeyecekler, yapabildikleri iyilikleri müslümanlara ulaştırmaya gayret edeceklerdir. Fakat bütün iyilik türlerinin temelinde müslümanlara zarar vermeme düşüncesi ve tavrı mutlaka bulunacaktır.

Diğer taraftan hadisimiz, iyi müslümanı sosyal münasebetlerinde bilhassa müslümanlara ne diliyle ne de eliyle zarar vermeyen kişi olarak tanımlamakla, hoş geçimli olmayı, herkese karşı dürüst davranmayı öğütlemiş olmaktadır. Zaten bir başka hadisinde de sevgili Peygamberimiz hoş geçimli olmayan kişide hayr olmadığını (82) bildirmiş bulunmaktadır.

Allah Kimseyi...

Hadisimizde önce "dil"in zikredilmiş olması, müslümanlara zarar vermekte dilin, elden önce geldiğine işarettir. Fiilen zarar vermek daha zor, fakat sözle zarar vermek daha kolay ve yaygındır. Dil yarasının onulmazlığı ata sözlerimize kadar geçmiştir. Aşağı yu-

82. bk. Ahmed b. Hanbel, II, 500; V, 335.

karı hepimiz çevremizde "Allah kimseyi onun diline düşürmesin" diye kendisinden kaçınılan kimselerin bulunduğunu biliriz. Bu yüzden Peygamber Efendimizin önce "dil"i zikretmesi boşuna değildir. Alay etmekten, tekfir, yani müslümanı küfre nisbet etmeye kadar her türlü dile ait yasaklara riayet etmek, yine Peygamber Efendimizin hadisine göre "kurtulmak"tır. O (s.a.), *"Dilini tutan kurtuldu"*(83) buyurmaktadır.

Açık bir gerçektir ki, aleyhte konuşmalar, müslümanların karşılıklı güven duygularını zayıflatacak ve giderek müslümanlar, birbirlerine daha uzak insanlar haline geleceklerdir. Binaenaleyh müslümanlar aleyhinde konuşmaktan dilini tutmak ya da müslümanların dilinden emin kılmak, özellikle bugünkü ortamda "iyi müslüman" olmanın en önde gelen şartlarındandır. Hatırlanacağı gibi *"ya hayr söylemek ya da susmak"*(84) zaten aslî görevlerimizdendir. Bu görev, ön-

---

83. Tirmizî, kıyâme 50; Dârimî, rikak 5; Ahmed b. Hanbel, II, 159, 177.

84. bk. Buhârî, edeb 31, 85, rikak 3; Müslim, iman 74, lukata 14; Ebû Davud, edeb 123; Tirmizî, kıyâme 50; Muvatta, sıfatu'n-Nebi 22; Ahmed b. Hanbel, II 174, 267, 433; IV, 31; VI, 69, 384.

celikle müslümanı müslüman aleyhinde bulunmaktan alıkoymaktadır. Hatta aynı durum daha önceki müslümanlar hakkında da geçerlidir. Onları da hep hayırla yâdetmek ve iyiliklerini söylemek, onlara da dua etmek gerekmektedir.(85)

Ancak ortada, toplumun sakındırılması gereken bir büyük hata varsa, bu takdirde o hatanın söylenmesi, müslümanlar aleyhinde bulunmak değildir. Emri bi'l-ma'ruf ve nehyi ani'l-münker görevi usulû dairesinde her zaman yapılacaktır.

Yazı ile müslümanlar aleyhinde bulunmak da dil ile müslümanlara zarar vermek olarak değerlendirilecektir. Yazıya geçirilmiş olması, işi daha da ağırlaştıracaktır. Bu yüzden yazar-çizer takımının bu noktaya daha fazla dikkat göstermesi gerekecektir.

Eline Diline Beline

Hadisimizde yer alan eliyle müslümanlara zarar vermemek meselesi, müslümanın fiilen zararsızlığının prensibidir. Aslında "el'-

85. bk. el-Haşr (59), 10.

'in zikredilmesi, fiilî zararların genellikle el ile yapıldığından ötürüdür. Her türlü güç, kuvvet ve imkân, makam, mevki ve nüfuz, torpil, hatır-gönül gibi her türlü etkileme vesileleri de "el" kapsamında mütalâa edilebilir.

El ve dilinden müslümanları emin kılmak; jest, mimik ve bakışlarıyla kimseyi rahatsız etmemeyi de gerektirir. Alay ve istihza anlamına gelecek her türlü davranış dil ile zarar vermek demektir. Bu yüzden Allah teâlâ Hümeze Sûresi'nde bu türlü davranışlara dikkat çekmiştir.

Dostlarımıza kötülük etmemek şiarımız ve değişmeyen tavrımız, İslâm mutasavvıflarının "eline, diline, beline sahıp ol!" tavsiyesi ise, kulaklarımızın küpesi olsun.

DUYARLIDIR

عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «مَثَلُ الْمُؤْمِنِينَ فِي تَوَادِّهِمْ وَتَرَاحُمِهِمْ وَتَعَاطُفِهِمْ مَثَلُ الْجَسَدِ إِذَا اشْتَكَى مِنْهُ عُضْوٌ تَدَاعَى لَهُ سَائِرُ الْجَسَدِ بِالسَّهَرِ وَالْحُمَّى.»

Nu'man b. Beşir'(r.a.) den;

Peygamber Efendimiz (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Birbirlerini sevmekte, birbirlerine acımakta ve birbirlerini korumakta mü'minler, tek vücud gibidirler. Vücudun herhangi bir âzâsı rahatsız olursa öteki uzuvların bütünü bu yüzden uykusuzluk ve derin bir rahatsızlık hissederler."(86)

---

86. Buhari, edeb 27; Muslim, birr 66; Ahmed b. Hanbel, IV, 270.

Tasa ve Kıvançta Ortak olmak

Bilindiği gibi bir peygambere inanmış insanlar topluluğunun ortak adı,ümmet'dir.Ümmet'in temel bağı da iman birliğidir. Yani aynı imanı paylaşan insanlar, ırklarına, renklerine, yurtlarına, dillerine ve kültürlerine bakılmaksızın aynı birliğin mensupları kabul edilirler. Bir başka deyişle "ümmet" denen "iman birliği" nin sınırı, "iman"la çizilir.

Herkesce kabul edilen bir gerçektir ki, her birliği meydana getiren üyelerin, öncelikle, birbirlerine karşı yerine getirmeleri gerekli birlik-içi görev ve yükümlülükleri bulunur. Bu gerçek, "iman birliği" için de aynen geçerlidir. Hadisimiz, "iman birliğine ait bu birlik-içi görev ve yükümlülüklerin ortak noktasını güzel bir teşbihle "duyarlılık" olarak tesbit etmektedir. Biz buna "tasada ve kıvançta ortak olmak" da diyebiliriz.

İman'ın özünden kaynaklanan bu duyarlılık, müslümanları yeri gelince, inanç ve kader birliği içinde bulunduğu insanlar adına, bazı fedakârlıklara tabiî olarak sevkedecektir. Tasada ve kavançta ortak olmanın tabiî gereği olarak müslüman, öteki müslüman-

larla ve onların durumlarıyla ilgilenecektir. Aksi halde *"Müslümanların mes'elelerini dert edenmeyen onlardan değildir."*(87) hadîsinin verdiği mahkûmiyet içinde kalacaktır.

Aynı imanı taşımaktan doğan tasa ve kıvançta ortaklık ya da bir başka ifadeyle, "gönül bağı" veya duyarlılık müslümanlar arasında olunca, olumsuz bir gelişmeymiş gibi ona karşı çıkmak, çeşitli yaftalarla müslümanları suçlamaya kalkışmak, başka değil, müslümanlığa karşı çıkmak demektir. İslâm imanının özünü ve onun bütün insanlığı kucaklayıcı niteliğini idrak edememek ya da görmezden gelmek demektir. Hadisimizin ifadesinden hareket edersek, vücudunun herhangi bir yerindeki rahatsızlığa, vücudun diğer taraflarının aldırış etmemesini istemek, aynı organizma içinde bu kadar tabii bir duyarlığı çok görmek demektir. Ve tabiî, böyle bir isteğin hiç bir tutar yanı yoktur.

"Vücudumu Öylesine Büyüt ki..."

Müslümanın duyarlılığı onu müslümanlar adına yapılabilecek en büyük fedakârlıklara sevkeder. Hz. Ebû Bekr ve bazı gönül er-

87. bk. Münâvî, Feyzu'l-kadir, VI, 67.

lerine nisbet edilen şu söz, bu büyük fedakârlığın en güzel delilidir.:

"Ey Rabbim, benim vücudumu öylesine büyüt ki, cehennemi yalnızca ben doldurayım; senin kullarından hiç kimse oraya girmesin. Onların cezasını ben çekeyim!"

Demektir ki iyi müslüman için en büyük zevk, aynı imanı paylaştığı insanların mutluluğunu temin etmektir, onların saadetini istemektir. Bu zevk ve bu gönül zenginliğidir ki onu sadece yaşayanlarla değil, daha önce yaşamış, şimdi ebediyet yurdunda bulunan müslümanları da ilgilendirir, onlara dualar ettirir. Bu durumu şu âyet ne güzel belirtir.

"Onlardan sonra gelenler; "Rabbimiz, biz ve BİZDEN ÖNCE İNANMIŞ OLAN KARDEŞLERİMİZİ bağışla; kalbimizde mü'minlere karşı (en küçük) kin bırakma!... Rabbimiz, şüphesiz sen şefkatlisin, merhametlisin" derler."(88)

"İslâm Ol" Çağrısı.

Müslümanların öteki müslümanlara karşı, hadisimizin belirttiği ölçüde duyarlı ol-

---

88. el-Haşr (59) 10.

ması, onları kendi hayatlarında hissetmeleri, onlarla bütünleşmeleri, onlarla gülüp,onlarla ağlamaları aynı zamanda bütün insanlığa, İslâm olma çağrısıdır. Müslüman olmayanlara düşmanlık demek değildir. Müslümanların duyarlık ve yakın desteğinden istifade edebilmek için müslüman olmalarının gerektiğini fiilen anlatmaktır.

Müslümanın Dostu..

Hadisimiz müslümanın sahip olması gerekli duyarlılığı ortaya koyarken bir başka gerçeği de dikkatlerimize sunmaktadır. Müslüman olmayanların, müslümanların yararına isteyerek hizmet etmeyecekleri...

O halde aynı imanı paylaşmayan kişilerin dostluk gösteri ve iddialarına hemencecik kapılmamak ve aldanmamak gerekmektedir.

Öte yandan bütün imkân ve yeteneklerini sadece kendisine ve kendi çıkarlarına hasreden müslümanların da neticede müslüman duyarlılığından uzak kalacakları belirtilmiş olmaktadır.

Bugün dünyada yaşamakta olan müslü-

manlarla gönül birliği içinde olmak, çeşitli sıkıntılar içinde kıvranan müslümanların acısını paylaşmak, hiç değilse, dualarımızla onların yanında olmak kadar iyi bir müslüman için daha tabi ne olabilir? Bu bir müslümana nasıl çok görülebilir?

Orta Asya ve Balkanlardaki milyonlarca esir müslüman Türkü, Afganistan'daki, Eritre'deki, Kıbrıs'taki müslümanları ve öteki İslâm ülkelerindeki müslümanların acısını yüreğinde duymayan, hadisimizdeki iyi müslüman'ın duyarlılığı ile kendisini nasıl bağdaştırabilecektir?

Unutulmamalıdır ki "iman birliği", o birliğe dahil hiç kimseyi küçük görme hakkını kemseye tanımamıştır. Sevgili Peygamberimiz bir hadis-i şeriflerinde bu noktayı şöyle açıklamıştır; *"Müslüman kardeşini hor görmesi, kişiye şerr olarak yeter."*(89)

O halde iyi müslüman, bütün müslümanları kucaklayan bir gönül duyarlılığına sahip olandır.

---

89. Müslim, birr 32; Ebû Davud, edeb 35; Tirmizî, birr 18; İbn Mâce, zühd 23; Ahmed b. Hanbel, III, 491.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عن النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ: «لاَ يُلْدَغُ الْمُؤْمِنُ مِنْ جُحْرٍ وَاحِدٍ مَرَّتَيْنِ.»

Ebû Hureyre'(r.a.) den;

Peygamber Efendimiz (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"(Olgun) mü'min, bir yılan deliğinden üstüste iki kez ısırılmaz."(90)

Mü'min de İnsandır Ama...

Hiç şüphesiz müslüman, insan olmasının tabii sonucu olarak yanılabilir, yanıltılabilir, aldanır, aldatılabilir. Ne var ki müslüman sahip olduğu üstün İslâmî değer yü-

90. Buhârî, edeb 83; Müslim zühd 63; Ebû Davud, edeb 29; İbn Mâce, fiten 13; Dârimî, rikak 65; Ahmed b. Hanbel, II, 115, 379.

zünden, Muhammed ümmetinin bir mensubu olarak daha bir dikkatli ve uyanık olmak durumundadır.

Müslüman, normal halde müslim, gayri müslim ayırımı yapmaksızın hiç kimseyi aldatmaya kalkmaz. Fakat kendisi de kolay kolay aldatılabilir bir saflık içinde de olamaz. Hele hele bir kez tecrübe etmişse, bir kez oyuna getirilmişse...

Hadisimizin, sevgili Peygamberimiz tarafından söylenmesine sebep olan olay, bu gerçeği çok daha açık şekilde gözlerimiz önüne sermektedir:

Bildirdiğine göre putçu şair Ebu Gırre, Bedr Savaşında esir alınmıştı. Fakir olduğunu söylemiş, serbest bırakıldığı takdirde Peygamberimizin aleyhinde şiir yazmayacağına söz vermişti. Bunun üzerine de Hz. Peygamber tarafından kurtuluş akçesi alınmadan serbest bırakılmıştı. Müşriklerin yanına dönünce Hz. Peygamber'e verdiği sözü unutmuş, eski tahrik ve hicivlerine devam etmişti . Uhud Savaşı'nda tekrar esir alınmış, yine aynı mazeretleri ileri sürerek ve aynı sözü vererek salıverilmesini istemişti. Bunun

üzerine Hz. Peygamber *"(Olgun) mü'min, bir delikten iki kere ısırılmaz!"* buyurmuş, Ebu Gırre'ye ikinci kez kendilerini aldatma fırsatı vermeyeceğini bildirmiş ve Ebu Gırre'yi haketti̇ği cezaya çarptırmıştır.(91)

Hadisin "sebeb-i vürûdu" olan bu olay da göstermektedir ki, iyi müslüman, en azından, aynı şartlarda aynı hatayı iki kez işlemeyecek kadar uyanık olacaktır. Sevgili Peygamberimizin bu veciz sözündeki mânâ açıktır. "Bir delikten iki kez ısırılmaz" demek "aynı hataya iki kez düşmez" demektir. Bu hatanın günlük hayat ya da ahirete yönelik işlerle ilgili olması arasında bir fark yoktur. Her konuda müslüman uyanıktır. Olup biten olayları, gelecek için değerlendirecek, tecrübelerinden yararlanacaktır. Hiç şüphesiz, bu tecrübeler, kendisiyle aynı inancı paylaşmayanlarla ilgili ise bu konuda daha da uyanık davranacaktır. Zira bilecektir ki, "zehiri teneke kupayla sunmazlar". Tecrübe birikimini ve firasetini, ön sezisini kullanarak hayatı değrelendirmeye çalışacaktır.

---

91. bk. Ayni, Umdetu'l-kari, XXII, 173; Müslim, IV, 2295, dn. 1.

Hadisimiz aldanmamak için iyi bir tarih bilgisi ve tarih şuurunun gereğine işaret etmektedir. Yaşanılmış - bilhassa - acı tecrübeleri iyi bilmek ve unutmamak, onlardan gelecek için dersler almak ve aynı oyunlara tekrar tekrar düşmemek gerektiğini pek veciz şekilde bizlere anlatmaktadır. "Tarih düşmanlığı"nın, müslümanları aldatılmaya müsâit bir halde tutabilmek için planlı olarak yürütülen bir aldatmâca olduğu da böylece açığa çıkmış olmaktadır. O halde iyi müslüman iyi bir tarih bilgisine ve tarih şuuruna sahip olacaktır. Bunun için de tarihe "geçmişlerin masalları" olarak değil, yaşayanların ibret alacakları tecrübeler olarak bakacak ve öyle değerlendirecektir. Yüce kitabımız Kur'an-ı Kerim'in geçmiş milletlerle ilgili çağrısı da bu değil midir?

Milli şârimiz büyük Akif de aynı noktaya ne güzel temas etmektedir:

"Tarihi tekerrür diye tarif ediyorlar,
Hiç ibret alınsaydı tekerrür mü ederdi?"(92)

---

92. Safahat, s. 495.

Müşrik Yılandır..

Hadisimizde dikkatimizi çeken bir başka gerçek, müşrik'in yılana benzetilmiş olmasıdır. CUHR, yılan deliği anlamına gelmektedir. Hadisin söylenmesine sebep olan şair Ebu Gırre de müşrik'ti. Şirk'in tevhid için, müşriğin müslüman için arzettiği tehlike, yılan zehirinin insan hayatı için arzettiği tehlike gibidir. Bu yüzden de iyi müslüman, yılan deliklerine ve bizzat yılanlara karşı gösterdiği dikkate eş, müşrik kafaların ileri süreceği fikirlere ve sergileyecekleri olaylara karşı da uyanık davranmalıdır. Dehşete düşmeden, paniğe kapılmadan karşı tedbirler alınmalı, mü'mine ait uyanıklığının gereğini yerine getirmelidir.

Düşmana Davetiye Çıkarmamak.

Müslüman, hadisimizde işaret edilen bilinçli uyanıklığı gösteremez ve "kolay aldatılır" bir görünüm sergileyecek olursa, düşmanlarının iştihalarını tahrik etmiş, onları üzerine çekmiş, adeta onlara davetiye çıkarmış olur. Bu ise, bir anlamda müslümanın intiharı demektir.

O halde herkesin kendi inanç ve değerlerine sahip çıktığı çağımızda, en azından, ikinci kez aldanmama seviyesinde bir uyanıklık ve dikkat içinde bulunmak iyi müslümanın temel niteliklerindendir. Zaten iman hayatı bakımından olumsuz girişimler ve düşman tasarıları, kahredici cevabı ancak hadisimizde işaret edilen uyanıklık sayesinde alacaktır. Bir kez daha tekrar edelim:

"(Olgun) mü'min, bir yılan deliğinden iki kez ısırılmaz!"

MALÂYANİ İLE VAKİT GEÇİRMEZ

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ:
«مِنْ حُسْنِ إِسْلاَمِ الْمَرْءِ تَرْكُهُ مَالاَ يَعْنِيهِ.»

Ebû Hureyre'(r.a.) den;

Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur:

"Doğrudan kendisini ilgilendirmeyen şeylerle meşgul olmayı terketmesi kişinin iyi müslüman olduğunu gösterir."(93)

Malâyâni

Sayılı günlerden oluşan bir ömre sahip olduğumuzu hepimiz bilmekteyiz. Çevremiz-

---

93. Tirmizî, zühd 11; İbn Mâce, fiten 12; Muvatta, hüsnü'l-hulk 3, kelâm 17.

de bizi meşgul edecek, ilgimizi üzerine çekecek sayısız konunun bulunduğu da bir gerçek,herşeyle aynı ölçüde ilgilenmeye kimsenin vakit ve imkânı olmadığı ise açıktır. O halde dünyamızı dolduran meşgale vesileleriyle belli bir sıra içinde ilgilenmek gerekmektedir. Bu "sıra" da kişiden kişiye tabiî olarak değişecektir.

İşte mâlâyânî, müslümanı doğrudan ilgilendirmeyen söz, fiil ve düşünce olarak ona yaraşmayan her şey" diye tanımlanabilir. Mutlak anlamda "mâlâyânî —gereksiz" bir şeyden bahsetmemiz mümkün değildir. Her şeyin yaratıklar dünyasında bir görevi ve bir gereği vardır ki yüce Mevlâ onu yaratmıştır. Boş yere yaratılmış hiç bir şey düşünülemez. Bu yüzden biz mâlâyânî'yi şahıslara nisbetle tarif etmek zorundayız. Zaten hadisimiz de aynı şekilde ifadelendirmektedir.

Mâlâyânî'nin belirlenmesinde, her farklı durumun ayrı bir etkisi vardır. Bunun için hadisimiz, "kendisini ilgilendirmeyen şeyleri terketmek"ten bahsetmekte, daima geçerli bir tesbit yapmaktadır. O halde hadisimizin ortaya koyduğu "mâlâyânîyi terketme" prensibi genel bir prensiptir. Herkes için, her mes-

lek erbâbı ve her türlü iklim şartlarındaki insanlar için geçerlidir.

Daima bizi en yakından ilgilendiren, mesleğimiz ve işimiz için gerekli, dünya ve ahiret hayatımız için faydalı olan şeyleri bulup onlarla meşgul olmak, kısa ömrümüzde yapabileceğimiz en akıllıca iş olacaktır. İyi müslümanlığın fiilî belirtilerinden biri de bu seçimi yapabilmektir. Hadisimizin açıkça ortaya koyduğu teşvik budur.

Doğrudan bizimle ilgili olmayan şeylerle meşgul olmak, asıl bize lâzım olanları ihmal etmeye sürükler. Boş ve faydasız şeylerle vakit geçirmek, "teferruatla meşgul olmak"tan da daha oyalayıcı ve zararlıdır. Pişmanlık ve hüsrandan başka bir neticeye götüremez.

Kolayı Tercih

Mâlâyânî ile meşgul olmak, aslında kolayı tercih etmek demektir. Bunun temelinde de tembellik, beceriksizlik ve kendi kendine güvensizlik yatar. Ciddi ve faydalı konularla ilgilenemeyenler, çoğu kere kabuk meselelerle, yüzeysel işlerle meşgul gözükür, çevrelerini de fuzûli yere meşgul ederler.

Halbuki mâlâyânîyi terketmek, konuları gereklilik durumlarına göre bir sıraya koyma ve her şeyi lâyık olduğu ehemmiyet derecesine göre değerlendirme imkânı verir. Aslında uzun uzadıya doğrudan bizi ilgilendirmeyen şeylere ayıracak boş vaktimiz de yoktur. Nitekim sevgili Peygamberimiz bir başka hadis-i şeriflerinde, insanların bir çoğunun sıhhat ve boş vaktin değerini bir türlü takdir edemediklerini, bunları gereği gibi değerlendiremediklerini haber vermiştir.(94) Mâlâyânîyi terketmek, sıhhat ve boş vakitleri değerlendirmek olacağından iyi müslümanlığın işareti sayılmıştır. Hadisimiz, olgun mü'minlerin vasıflarını bildiren âyet-i kerimelerden biri olan *"Onlar boş şeylerden yüz çevirirler"*(95) anlamındaki âyeti hatırlatmaktadır.

Mâlâyânîyi terketmek, bir anlamda hayatı pek uyanık bir şekilde yaşamak demektir. Adeta ihsan duygusunu günlük hayata hâkim kılmaktır. İhsan ise, Peygamber Efendimizin tarifine göre, Allah'ı görüyormuşca-

---

94. bk. Buharî, rikak 1; Tirmizî, zühd 1; İbn Mâce, zühd 15; Ahmed b. Hanbel, 1, 257.

95. el-Mü'minûn (23), 3.

sına kulluk yapmak, onu göremesek bile, O'nun bizi gördüğü kesin inancına sahip olmaktır. Bunun için olacak ki hadis ulemâsı, konu edindiğimiz hadisi, İslâm'ın üzerinde dönüp durduğu ana hadislerden biri olarak kabul etmişlerdir.(96)

O halde her an, her yeni duruma göre, neyin doğrudan kendisiyle ilgili ve gerekli, neyin gereksiz olduğunu ince bir dikkatle tayin edip, boş şeylerle ne söz, ne fiil ve ne de fikir olarak vakit geçirmemek, ancak iyi müslümanların gösterebileceği bir olgunluk ve disiplin olmaktadır.

96. bk. Aliyyu'l-Karî, Mirkâtu'l-Mefâtih, IV, 634.

HATÂDA ISRÂR ETMEZ

عَنْ عَبْدِ اللهِ بْن عَمْرو بْن الْعَاص عَن النَّبِـىَّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ وَهُوَ عَلَىَ الْـمِنْبَر: «إرْحَمُوا تُرْحَمُوا وَاغْفِرُوا يَغْفِرُ اللهُ لَكُمْ وَيْلٌ لأقْمَاعِ الْقَوْل وَيْلٌ لِلْمُصَرِّينَ الَّذِينَ يُصِرُّونَ عَلَىٰ مَا فَعَلُوا وَهُمْ يَعْلَمُونَ.»

Abdullah b. Amr b. el-As'(r.a.) den;

Peygamber Efendimiz, minberden hitabederek şöyle buyurmuştur;

"Merhamet edin, merhamet olunursunuz; bağışlayın, Allah da sizi bağışlar. Söz hünilerine yazıklar olsun. Yaptıkları hatâda bile bile ısrar edenlere yazıklar olsun!"(97)

---

97. Ahmed b. Hanbel, II, 165, 219.

Herkes Hatâ Eder

Atalarımız "kul, kusursuz olmaz", "beşer şaşar" demişler. Müslüman da insan olarak bu kâidenin dışında değildir. Oda hatâ eder. Dünya günahkârların vatanıdır. Nitekim sevgili Peygamberimiz *"Bütün insanlar hatâ eder"*(98) buyurarak bu tabiî ve beşeri gerçeği duyurmuştur.

Anlaşılmaktadır ki, hiç bir insan için "anasından doğduğu gibi", hiç hatâ yapmadan tertemiz kalmak bu dünyada mümkün değildir. Aslında böylesi bir durumu Yüce Rabbimiz bizden istemiş de değildir. Yüce Mevlâmızın murâdı, hatâ eden insanın kendine gelmesi ve hatâsında direnmeyip bağışlanma dilemesidir. Peygamber Efendimiz bu durumu bize bir hadis-i şeriflerinde şöyle haber vermiştir.

"Canım kudret elinde olan Allah'a andolsun ki, eğer siz hiç günah işlemeyecek olsaydınız, Allah sizi yok eder ve yerinize günah işleyecek sonra da af dileyecek bir millet var ederdi de onları bağışlardı."(99)

---

98. Tirmizî, kıyâme 49

99. Müslim, tevbe 9; Tirmizî, deavât 98; Ahmed b. Hanbel IV, 144.

O halde asıl hüner, her ne sebeple olursa olsun, işlenmiş olan hatâda ısrar etmeyip onu affettirmektir. İyi müslüman da bu noktada son derece dikkatli olandır. Engin müsamahası ile tanıdığımız müslümanı bir tek konuda, o da kendi hatâları konusunda müsamahasız davranmak zorunda bulmaktayız.

Hatâ Edenlerin En İyisi

Sevgili Peygamberimizin hadisinden öğrendiğimize göre *"Hatâ edenlerin en iyileri tevbe edenlerdir."*(100) Bütün insanların hatâ ettiğini belirten hadisin hemen peşinden gelen bu kayıt, hatâsını anlayıp onu ortadan kaldırmak için tevbe kapısına baş vuranların "en iyi hatâ edenler", yani "iyi müslüman"lar olduğunu göstermektedir. Zaten Yüce Rabbımız da Allah saygısı ile dopdolu olan müttekî kulları tanıtırken şöyle buyurmuştur: *"Onlar bir kötülük yaptıkları ya da nefislerine zulmettikleri zaman, Allah'ı hatırlayarak hemen günahlarının bağışlanmasını dilerler. Allah'dan başka günahları kim bağışlayabilir? Ve onlar, yaptıklarında bile bile ısrar etmezler. İşte onların mükâfatı Rableri tarafından bağış-*

100. Tirmizî, kıyâme 49.

lanma ve altından ırmaklar akan, sonsuza dek kalacakları cennetlerdir."(101)

Yüce Mevlâmızın bize bildirmiş olduğu bu gerçekler ve hatâsında ısrar etmeyenlerin kavuşacakları bağışlanma ve cennetler düşünülünce, hadisimizde yer alan *"Yaptıkları hatâda bile bile ısrar edenlere yazıklar olsun!"* ikaz ve tehdini daha iyi anlamaktayız. Bağışlanmak varken, kör bir inadla hatâda ısrar edene elbette yazıklar olsun denir ve olacaktır da.

Sevgili Peygamberimiz, devamlı ve ısrarlı bir şekilde tevbeyi teşvik etmişlerdir. Allah'ın sonsuz rahmetini, affediciliğini, kulunun hatâsını anlayıp kendisine yönelmesinden; afv dilemesinden son derece memnun olduğunu, tevbe kapısının car çekişmeye başladığı âna kadar insan için açık bulunduğunu, bizzat kendisinni günde 70'den fazla tevbe ve istiğfar ettiğini haber vermiş, hatâya musâmaha edilmemesini sıkı sıkı tenbih etmiştir. Bir hadîs-i şerifinde de daha başka bir çâre göstermiş, şöyle demiştir *"Yaptığın kötülüğün peşine hemen bir iyilik işle ki, o iyilik, önceki*

---

101. Al-i İmrân (3) 135-136.

kötülüğü silip süpürsün, yok etsin!"(102) Peygamber Efendimizin bu aktif tavsiyesi, *"Gerçekten iyilikler, kötülükleri giderir"*(103)âyeti kerimesinden kaynaklanmaktadır.

O halde iyi müslüman, kendi hatâsını küçük görmeyecek, onun yanında kalmasına razı olmayacak, hatâsını derhal tashih edecektir. Bazı insanların, kendilerinin değil de başkalarının hatâlarıyla meşgul olup kendilerini unutmaları "iyi müslüman"ın rağbet edebileceği davranış türü değildir.

Söz Hûnileri

Doğrudan konumuzla ilgili görünmesine bile hadisimizde geçen "söz hûnileri" ifadesi dikkatimizi çekmektedir. Sanırım söz okuyucularımızın da merakını mucip olacaktır. Bu yüzden kısa bir açıklama gerekmektedir. el-Akmâ, hûni anlamına gelen kıma kelimesinin çoğuludur. Hûni ise, hepimizin bildiği gibi sıvıların dar boğazlı kaplara naklinde

---

102. Tirmizî, birr 55; Dârimi, rikak 74; Ahmet b. Hanbel, V. 153, 158, 169.

103. Hud (11), 114.

104, bk. İbnu'l-Esîr, Nihâye, IV, 109.

kullanılan alettir. Hadisimizde sözü duyduğu halde, onu önemsemeyen, iyice belleyip gereğine göre hareket etmeyen kulaklar hûnilere benzetilmiştir.(104) Nasıl ki hûni sadece sıvıların geçişini sağlar fakat kendisi ondan etkilenmezse; duydukları, bir kulağından girip diğer kulağından çıkan insanlar da adeta huni görevi yapmış fakat kendileri bir fayda temin etmemişlerdir. İşte hadisimizde sevgili Peygamberimiz böylesi kişilere "yazıklar olsun" buyurmaktadır. Demektir ki "iyi müslüman" "üzün-i vâiye (belleyen kulak)" sahibi olacaktır.(105)

Hadisimizin bu dikkat çekici teşbihinde, gerçekleri sadece başkalarına nakletmekle yetinen, kendi hayatında yaşamaya gayret etmeyen insanlara, bir başka ifadeyle hoparlör görevi yapanlara da işaret edilmektedir sanırım.

Öte yandan "söz hûnileri" tabiri ile "hatâsında bile bile ısrar edenler" arasında da bir ilişki sezilmektedir. Sözü, başkalarına söylemek için derleyen toparlayan ve asla gereğini yerine getirmeyen, bildikleriyle amel

105. el-Hakika (69)

etmemekte direnen insanların bu hareketleri, amelsizlik hatâsında ısrar ettiklerini göstermektedir.

O halde "yazıklar olsun" tehdidinden kurtulmak için, herkes öğrendiğini, duyduğunu önce kendisi için öğrenecek ve uygulayacak, sonra gerekirse başkalarına duyuracak ve tavsiye edecektir. Hatâda ısrar etmemenin bir yolu da budur.

Düzeltme Yeteneği

İnsanın üstün nitelik ve yeteneklerinden biri de "düzeltme" kâbiliyetidir. Çevremizde birçok faydaları bulunan hayvanlar ve bitkileri yani öteki canlıları görmekteyiz. Ama onlar herhangi birşeyi düzeltmesini beceremezler. O halde insana, hele hele en güzele ulaşma amacında olan müslümana yakışan her hatâsını mutlaka düzeltmek, sahip olduğu üstün kabiliyetini bu konuda da göstermektir. Hatâda ısrar etmek yerine hatâyı düzeltmek için ısrar göstermek "iyi" olabilmenin hem gereği hem de çaresidir.

Hatânın küçük ya da büyük diye sınıflandırılmış olması değil, "düzeltme gereği" ve

hatâyı bağışlayacak olan Yüce Mevlâmızın rahmetinin enginliği (106) bizi düşündürmeli ve harekete sevketmelidir. Aslında müslümanın, hatâsını "küçük" görmesi söz konusu değildir. Sevgili Peygamberimiz bir hadîs-i şerifinde şu tesbiti yapmaktadır:

"Mü'min, günahını, üzerine yuvarlanıvermesinden endişe duyduğu bir dağ gibi görür. Günaha dadanmış kişi ("facir") ise günahını, burnunun ucuna konmuş (uçuruvereceği) bir sinek olarak görür."(107)

Sözün özü; iyi müslüman hiç hatâ etmeyen değil, işlediği hatâyı affettirmesini bilen, günahlarından temizlenendir.

106. bk. Darimî, rikak 72.

107. Tirmizî, kıyame 49; Ahmed b. Hanbel I, 383

SON ARZUSU MÜSLÜMAN OLARAK ÖLMEKTİR

عن عبد الله بن عمرو رضي الله عنه قال: قال رسول الله ﷺ: «مَنْ أَحَبَّ أَنْ يُزَحْزَحَ عَنِ النَّارِ وَيُدْخَلَ الْجَنَّةَ فَلْتُدْرِكْهُ مَنِيَّتُهُ وَهُوَ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْاخِرِ وَيَأْتِي إِلَى النَّاسِ مَا يُحِبُّ أَنْ يُؤْتَى إِلَيْهِ.»

Abdullah İbn Amr'(r.a.)den;

Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur:

"Kimin cehennem'den kurtarılıp cennet'e konulmak hoşuna giderse, ölümünü, Allah'a ve âhirete inanmış olarak karşılasın ve insanlara karşı da kendisine nasıl davranılmasından hoslanırsa, öyle davransın"(108)

---

108. Ahmed b. Hanbel, II, 1>.

Dinimizin hedefi, müslümanların dünya ve ahiret mutluluklarını temin etmektir. Müslümanın gayesi ise hayatını müslümanca yaşamak ve kesin olarak inandığı ahiret hayatında, Allah'ın mü'min kulları için hazırladığı, hayali bile mümkün olmayan nimet ve ihsanlarına kavuşmaktır.

Öte yandan bizim için ölüm ne kadar gerçekse, hiç bir müslümanın imanla ölmek garantisi bulunmadığı da o kadar gerçektir. İmanla ölmek garantisi sadece peygamberlere ve peygamberlerin daha hayatlarında cennetlik olduklarını müjdeledikleri müstesnâ mü'minlere aittir. Peygamberlerin imanı ma'sum'dur, sonunda tehlike yoktur. Açıkcası hiç bir peygamber imansız ölmüş değildir. Müslümanların imanı ise, makbûldür. Ne var ki sonunun garantisi yoktur.

Sevgili peygamberimiz bir hadis-i şeriflerinde:

"İşlerin değeri sonuçlarına göre tayin edilir"(109) buyurmuştur. Bir başka hadislerinde de sa-

---

10.9. Buhârî, rikak 33.

bah müslüman olanın, kâfir olarak akşamlayacağı; akşam müslüman olanın kâfir olarak sabahlayacağı çok karmaşık ve tehlikeli günlerin geleceğinden (110) ve müslümanlar için o günlerin arzettiği nezaketten bahsetmiş, dikkatlerimizi çekmiştir. Bir hadisinde ise;

"Her kul öldüğü hal üzere diriltilir"(111) gerçeğini haber vermiştir.

Hüsn-i Hâtime Ya da Mutlu son

Bütün bu hadisler ve yazımıza mevzu edindiğimiz hadis, müslümanın hayatının hüsn-i hâtime yani imanlı bir son nefes ile değer kazanacağını ve ötesi için ancak bu takdirde ümid kaynağı ve sonsuz mutluluk vesilesi olacağını açıkca ortaya koymaktadırlar.

Aslında Kur'an-ı Kerim'in çağrısı da aynıdır. Yüce Rabbimiz bir âyetinde şöyle buyurmaktadır:

---

110. bk. Müslim, İman 186; Ebu Davut, fiten 2; Tirmizi, fiten, 30; İbn Mâce, fiten 9-10; Dârimî, mukaddime 32, Ahmed b. Hanbel II, 133, III, 453.

111. Müslim, cennet 83.

"Ey inananlar, Allah'tan, O'na yaraşır biçimde korkun ve ancak müslümanlar olarak ölün!"(112)

Nasıl, istediği zaman ölmek müslümanın elinde değilse, yani intihar haram ise, istediği hal üzere ölmek de aslında hiç bir kişiye bırakılmış değildir. Âyetteki *"müslüman olarak ölün!"* çağrısı, bu neticeye ulaşmak için *"müslüman olarak yaşayın!"* anlamındadır. Nitekim sevgili Peygamberimizin konu aldığımız hadis-i şerifi de bu hususu. *"... Ölümünü, Allah'a ve ahirete inanmış olduğu halde karşılasın.."* şeklinde açıklamaktadır. İmanın tadına erebilmek için gerekli vasıfları sayarken de Peygamber Efendimiz, *"Allah kendisini küfürden kurtardıktan sonra tekrar küfre dönmeyi ateşe atılmak gibi kötü görmek"*(113) ten bahsetmekte, hüsn-i hâtime için kesintisiz bir iman hayatının şart olduğunu bildirmektedir.

Günümüzün müslüman toplumlarında yaygın şekilde görülen gizli ve sinsi bir irdidat (İslam'dan uzaklaşma) felâketi, müslü-

---

112. Al-i İmrân (3), 102.

113. Buhârî, iman, 9, 14; ikrah 1; edeb 42; Müslim, iman 66; Ebû Davud, zekat 5; Tirmizî, ilim 10; Nesâî, iman 2-4; İbn Mace, fiten 23, Ahmed b. Hanbel, II, 298, 520; III, 103, 114, 172, 230, 238, 288.

man olarak ölmek için şartlar ne olursa olsun müslüman olarak yaşamak gerektiği fikrinin unutulduğunu göstermektedir. Böyle bir unutkanlık, –Allah korusun– müslümanlar için her şeyin ama herşeyin sonu demektir.

Peygamberler Tavsiyesi

Müslüman olarak ölmek gayesinde ve gayretinde olmak, Kur'an-ı Kerim'de Hz. İbrahim ve Hz. Ya'kub'un tavsiyesi olarak da yer almaktadır. Şöyle buyurulmaktadır.

"Rabbı, İbrahim'e "teslim ol" buyurunca O, "Alemlerin Rabbına teslim oldum" demişti.

"İbrahim bunu oğullarına da tavsiye etti. Ya'kub da; "oğullarım, Allah sizin için (İslam) dini(ni) beğenip seçti. O halde siz de ancak müslümanlar olarak can verin" (dedi)."(114)

Bu âyetlerde de müslüman olarak ölebilmek için, Allah'ın seçtiği dinden ayrılmamak yani müslümanca yaşamak gerektiği açıkca vurgulanmaktadır.

Hz. Ya'kub'un oğlu, Hz. Yusuf'un konu ile

114. el-Bakara (2) 131-132.

ilgili bir duası da Kur'an'da şöyle haber verilmektedir:

"... Ey göklerin ve yerin yaratıcısı, dünya ve âhirette koruyucum sensin. Beni müslüman olarak öldür ve beni iyilere kat!"(115)

İmansız ölmek tehlikesi olmayan bir peygamber böyle niyazda bulunur ve örnek kul, son rasûl Hz. Muhammed Mustafa aleyhisselatü vesselam Efendimiz de:

"— Ey kalbleri halden hale çeviren Allah'ım, benim kalbimi dinin üzere bahit kıl "(116) duâsını sık sık yaparsa, iyi müslümanın nihai gayesinin, nerede ve hangi halde bulunursa bulunsun, müslüman olarak ölmek olduğu bütün açıklığıyla ortaya çıkmış demektir.

Böylesi mutlu bir sona ulaşabilmek için elbette gerek fert, gerekse cemiyet olarak titizlikle üzerinde durmamız gereken düşünce, anlayış ve uygulamalar olacaktır. Bunların neler olduğunu ve nasıl hareket edilmesi gerektiğini "MÜSLÜMANCA YAŞAMAK"

---

115. Yusuf (12), 101.

116. Tirmizî, kader 7; İbn Mâce mukaddime, 13; Ahmed b. Hanbel, II, 4, 8.

adlı kitabımızdan(117) ve M. Yaşar Kandemir Bey'in bu seri içindeki "MUTLU BİR SON İÇİN"(118) başlığını taşıyan tatlı kitapçığında okuyup öğrenebiliriz.

Biz sözümüze, Fir'avn'a rağmen, Hz. Musa'ya inanan ve Fir'avn'ın tehdidleri karşısında imanlarında ısrar eden sihirbazların Kur'an-ı Kerim'de yer alan dualarıyla son veriyoruz:

"Rabbimiz, üzerimize sabır yağdır ve bizi müslüman olarak öldür!"(119)

117. İstanbul 1979 (Şamil Yayınları).
118. Ankara 1983. (Diyanet Yayınları).
119. el-A'raf (7), 126.

SONUÇ

Bazı okuyucularımın "iyi müslümanın nitelikleri bu kadar mı?" diye söylendiklerini görür gibiyim. Aslında böyle düşünen okuyucularım yerden göğe kadar haklıdırlar. Hiç şüphesiz iyi müslümanın hadislerde yer alan nitelikleri bizim bu kitapçıkta sunmaya çalıştıklarımızdan ibaret değildir. Ne var ki biz, bir el kitabı hacmi içinde iyi müslüman mevzuuna temas etmek ve bu konu üzerinde fikir imaline zemin hazırlamak istedik. Bu kadarını başarabilmişsek yüce Rabbımıza şükrederiz.

Yüce kitabımız Kur'an-ı Kerim iyileri ebrâr diye anar ve ahiretteki mutlu yaşayışlarıyla ilgili sahneler sunar. Sahnelerden birini naklettikten sonra konu ile ilgili dua âyetlerinden birinin meâliyle sonucu bağlamak istiyoruz. Şöyle buyuruluyor:

"İyiler elbette nimet içindedirler. Koltukları üzerinde oturup bakarlar. Yüzlerinden nimetin sevinç ve parıltısını sezersin. Onlara, mühürlü, hâlis bir şarabtan içirilir ki sonu misktir. (İçildikten sonra misk gibi kokar) *İşte yarışanlar bunun için yarışsınlar!*(120)

Böyle bir yarışta kazanmak ve böyle bir sonuca ulaşmak için iyi birer müslüman olmaktan başka çaremizin olmadığı açıktır. O halde niyazımızı birlikte sunalım Yüce Rabbımıza;

"Rabbımız, günahlarımızı bağışla, kötülüklerimizi örf ve canımızı iyilerle beraber al!"(121)

Davamızın sonu âlemlerin Rabbı Allah'a hamdetmektir.

---

120. el-Mutaffifin (83), 22-26.

121. Al-i İmrân (3), 193.

İÇİNDEKİLER

- SUNUŞ 5
- ÖNSÖZ 7
- GİRİŞ
  İyilik Üzerine 9
- İYİ MÜSLÜMANIN NİTELİKLERİ:
  İyi Niyetlidir 21
  Teslimiyeti Tamdır 33
  Sünnete Bağlıdır 38
  Hurâfe ve Bâtıl İnançlardan
  Uzaktır 46
  İmanda, İbadette, Hayrda ve Hizmette
  Devamlıdır 54
  Üstün Ahlaklıdır 60
  Zararsızdır 67
  Duyarlıdır 74
  Uyanıktır 80
  Mâlâyâni ile Vakit Geçirmez 86
  Hatada Israr Etmez 91
  Son Arzusu Müslüman Olarak
  Ölmektir 99
- SONUÇ 106
- İÇİNDEKİLER 109

